

**MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ
EKONOMİ VE YÖNETİM ARAŞTIRMALARI DERGİSİ**

*Muğla Sıtkı Koçman University
Faculty of Economics and Administrative Sciences
Journal of Economics and Management Research*

Cilt / Vol: 10 Sayı / No: 2 Aralık / December: 2021

Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi tarafından yayımlanmaktadır.

e-ISSN: 2717-7882

Dergi Yönetimi / *Journal Management*

EYAD

Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi

Journal of Economics and Management Research

Cilt / Vol: 10

Sayı / No: 2

Aralık / December: 2021

SAHİBİ / OWNER

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Adına

Prof. Dr. Tuğba UÇMA UYSAL
Dekan

EDİTÖR / EDITOR

Prof. Dr. Serap ÖZEN

EDİTÖR YARDIMCISI / ASSISTANT EDITOR

Arş. Gör. Dr. Hilmi ETCİ

YAYIN KURULU / EDITORIAL BOARD

Doç. Dr. Ceray ALDEMİR
Doç. Dr. Mehmet AVCI
Doç. Dr. Murat AKTAN
Doç. Dr. Serdar YILMAZ
Dr. Öğr. Üyesi Çağlar ÖZBEK

ULUSAL DANIŞMA KURULU / NATIONAL ADVISORY BOARD)

Prof. Dr. Bora SÜSLÜ Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Prof. Dr. Durmuş ACAR Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof. Dr. Birol AKGÜN Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Serpil AYTAÇ Uludağ Üniversitesi
Prof. Dr. Veysel BOZKURT İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. İhsan DAĞI Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Feyzullah EROĞLU Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Musa EKEN Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa ERDOĞAN İstanbul Ticaret Üniversitesi
Prof. Dr. Günal ÖNCE Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Yavuz ODABAŞI Anadolu Üniversitesi
Prof. Dr. Eyüp Günay İŞBİR Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü

ULUSLARARASI DANIŞMA KURULU / INTERNATIONAL ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Abdurrahman AYHAN Kıbrıs İlim Üniversitesi
Asst. Prof. Tarifa Saleh ALMULHIM King Faisal University
Asst. Prof. Noor HASHIM Lancaster University
Ph. D. Irsida DONISHA University College of Business
Dr. Richard COMMON Nottingham University Business School

SEKRETARYA / SECRETARY

Araş. Gör. Dr. Caner AKBABA
Araş. Gör. Çağdaş ÖZENİŞ
Araş. Gör. Soner UYSAL
Araş. Gör. Duygu DUMAN
Araş. Gör. Damla CAN
Araş. Gör. Mümin Volkan KALE

Dergi Hakkında / About the Journal

EYAD

Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi

Journal of Economics and Management Research

Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, İktisat, İşletme, Uluslararası İlişkiler, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi alanlarında çalışan akademisyenler, araştırmacılar ve profesyonellerin görüşlerini paylaştıkları ve bu alanlarda yapılmış olan ulusal ve uluslararası çalışmaları kapsamaktadır. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi tarafından Haziran ve Aralık aylarında olmak üzere yılda iki defa yayımlanan hakemli bir dergi olup, Türkçe ve İngilizce olarak hazırlanmış tüm çalışmalar dergide yayınlanmak üzere gönderilebilir.

Journal of Economics and Management Research is refereed journal, comprising national and international original scientific research and theoretical studies of academicians, researchers and professionals, providing different and unique approaches concerning issues in the fields of Economics, Business Administration, International Relations, Labor Economics and Industrial Relations, Public Administration and Political Science. From the beginning of the 2012, it is published as two issues per year; in June and December by Faculty of Economics and Administrative Sciences in Muğla Sıtkı Koçman University, accepting studies in Turkish or English.

Yazışma adresi / Contact Adresi

: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi

Kötekli Kampüsü 48010

Muğla / TÜRKİYE

Sanalağ / Web

: <http://eyad.mu.edu.tr>

E-posta / E-mail

: eyad@mu.edu.tr

Dizgi-Kapak / Composition-Cover

: Arş. Gör. Çağdaş ÖZENİŞ

Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi hakemli bir dergidir. Gönderilen yazılar ilk olarak editörler ve yayın kurulunca bilimsel anlatım ve yazım kuralları yönünden incelenir. Uygun bulunan yazılar alanında bilimsel çalışmaları ile tanınmış iki ayrı hakeme gönderilir. Hakemlerin kararları doğrultusunda yazı yayınlanır veya yayınlanmaz. Hakemlerin gizli tutulan raporları dergi arşivinde beş yıl süreyle saklanır. Dergi politikaları ve yazım kuralları ile ilgili detaylar dergi sonunda bulunabilir. Belirtilmemiş hususlar için dergi sekreteryası ile iletişime geçilebilir.

Journal of Economics and Management Research is a referee journal. Articles submitted for consideration of publication are subject to peer review. The editorial board and editors takes consideration whether submitted manuscript follows the rules of scientific writing. The appropriate articles are then sent to two referees known for their academic reputation in their respective areas. Upon their decision, the articles will be published in the journal, or rejected for publication. The referee reports are kept confidential and store in the archives for five years. For the full details about the journal see notes for contributors section or feel free to contact with the editor.

Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi (EYAD) ASOS Index ve Advanced Science Index tarafından taranmaktadır.

Editörden

Değerli Araştırmacılar ve Okurlar,

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi sahipliğinde yayınlanan Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi'nin 2021 yılının Aralık sayısında sizlerle olmanın mutluluğunu yaşamaktayız. Dergimize katkı sunan değerli yazarlarımızın ve araştırmacılarımızın çalışmalarını okuyucularla buluşturmak için katkısı bulunan hakemlerimize, dergi sekreteriyasında görev alan arkadaşlarımıza teşekkür ederiz. 2022 yılının Haziran sayısında yeni çalışmalarla birlikte olmak dileğiyle...

Editör

Prof. Dr. Serap ÖZEN

Tüm hakları saklıdır. Önceden yazılı izni alınmaksızın herhangi bir iletişim, kopyalama sistemi kullanılarak tamamı ya da bir kısmı yeniden basılamaz. Akademik, haber amaçlı ve kaynak gösterilerek yapılan alıntılar bu kuralın dışındadır.

Editorial

Dear Researchers and Readers,

As the Journal of Economics and Management Research, published under the ownership of Muğla Sıtkı Koçman University Faculty of Economics and Administrative Sciences, we are glad to meet with you in the December issue of 2021. We would like to thank all peer reviewers and our colleagues who took part in the journal's secretariat, for helping us along the way while bringing the works of our valuable authors and researchers together with our readers. Looking forward to being together again with new studies in the June issue of 2022...

Editor

Prof. Dr. Serap ÖZEN

All rights reserved. No parts of this publication may be reproduced, stored or introduced into a retrieval system, or transmitted in any form, or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior written permission of the editors. Nonetheless, citations for the purpose of academic news and cited by giving reference are exceptional.

EKONOMİ VE YÖNETİM ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
JOURNAL OF ECONOMICS AND MANAGEMENT RESEARCH

Cilt / Vol: 10 Sayı / No: 2 Aralık / December 2021

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Makaleler / Articles

Hisse Senedi Değerlerinin Makine Öğrenimi (Derin Öğrenme) İle Tahmini

Prediction Of Share Values With Machine Learning (Deep Learning)

2

Erdoğan GAVCAR

Hüseyin Mustafa METİN

Osmanlı Millî Emlak Teşkilatı Tarihi: İktisat Tarihi Perspektifinden Bir Değerlendirme

History Of The Ottoman National Real Estate Organization: An Evaluation From The History Of Economic Perspective

12

Cumali BOZPINAR

Çok Paydaşlı İş Birliği ve Dirençli Kent Açısından Montreal Şehri

The City of Montreal in Terms of Multi-Stakeholder Cooperation and Resilient City

24

Namık Kemal ÖZTÜRK

Özge DEMİREL

Kitap İncelemesi / Book Review

Her Şeyin Değeri: Küresel Ekonomide üretenler ve El Koyanlar

Gülbahar ATASEVER

46

Yazarlara Açıklama / *Instruction for Authors*

52

HİSSE SENEDİ DEĞERLERİNİN MAKİNE ÖĞRENİMİ (DERİN ÖĞRENME) İLE TAHMİNİ

Erdoğan GAVCAR¹

Hüseyin Mustafa METİN²

ÖZET

Günümüzde, borsa piyasaları günlük yaşamı doğrudan etkileyen fenomenlerdir ve her insanın kolaylıkla erişebileceği yatırım araçları haline gelmişlerdir. Birbirleriyle bağlantılı olan ve ulusal ekonomileri büyük ölçüde etkileyen bu piyasalarda büyük miktarlarda sermaye işlemleri yapılmakta ve bu süreçte hisse senetlerinin değerlerinin tutarlı bir şekilde tahmin edilmesi ilgi çekmektedir. Makine öğreniminin de kapsadığı derin öğrenme algoritmaları diğer birçok alanda olduğu gibi finans alanında da tahmin değerlerinin elde edilmesinde sıklıkla uygulanmaktadır. Hatta kripto paralar gibi günlük değişim değerleri üzerinde de analizler yapılmaktadır. Bu çalışmamızda Vestel firmasının hisse senedi fiyatlarının veri değerleri kullanılmıştır. Ocak 2016 ve Aralık 2021 tarihleri arasındaki günlük hisse senedi fiyatlarının veri değerleri kullanılarak, derin öğrenme modellerinden Uzun Kısa Süreli Bellek (Long Short Term Memory (LSTM)) modeli ile hisse senetlerinin açılış fiyat değerleri tutarlı tahminler ile elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Derin Öğrenme, Finansal Tahmin, Uzun Kısa Süreli Bellek (LSTM), Tekrarlayan Sinir Ağı.

JEL Kodları: C45, C51, C81

¹ Prof. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, gavcar@mu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-2748-3933>

² Doktora Öğrencisi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Bölümü, huseyinmustafametin060@posta.mu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-1810-0064>

PREDICTION OF SHARE VALUES WITH MACHINE LEARNING (DEEP LEARNING)

Erdoğan GAVCAR³

Hüseyin Mustafa METİN⁴

ABSTRACT

Today, stock markets are phenomena that directly affect daily life and have become investment tools that are easily accessible to every person. Large amounts of capital transactions are carried out in these markets, which are interconnected and greatly affect national economies. In this process, the consistent estimation of the values of stocks attracts attention. Deep learning algorithms, including machine learning, are frequently applied in obtaining predictive values in the field of finance, as in many other fields. In fact, analyzes are made on daily exchange values such as cryptocurrencies. In this study, data values of stock prices of Vestel company were used. By using the data values of daily stock prices between January 2016 and December 2021, the opening price values of stocks were obtained with consistent estimations with the Long Short Term Memory (LSTM) model, which is one of the deep learning models.

Keywords: Deep Learning, Financial Prediction, Long Short Term Memory (LSTM), Recurrent Neural Network.

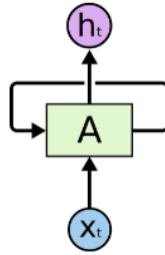
JEL Codes: C45, C51, C81

³ Prof. Dr., Muğla Sıtkı Koçman University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Business Administration, gavcar@mu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-2748-3933>

⁴ PhD Student, Muğla Sıtkı Koçman University Social Sciences Institute, Department of Business Administration, huseyinmustafametin060@posta.mu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-1810-0064>

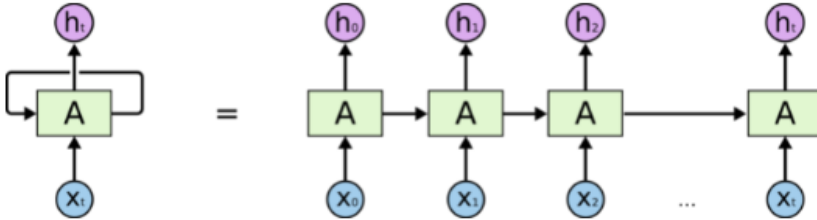
GİRİŞ

İnsanlar düşünmeye her saniye sıfırdan başlamazlar. Örneğin bu makaleyi okurken her kelimeyi hafızamızdaki kelime bilgisine göre hatırlar ve anlarız. Her şeyi yeniden düşünmeye başlamayız yani düşüncelerimiz kalıcıdır. Çok Katmanlı Algılayıcılar (Multi Layer Perceptron (MLP)) ve Evrimsel Sinir Ağları (Convolutional Neural Networks (CNN)) gibi geleneksel sinir ağları bunu yapamazlar ve bu büyük bir eksikliklerdir. Tekrarlayan Sinir Ağı (Recurrent Neural Network (RNN)) bilginin kalıcı olmasını sağlayan döngüler yardımıyla bu sorunu giderir.

Şekil 1: Tekrarlayan Sinir Ağı Şeması

Yukarıdaki şemada, bir sinir ağı parçası olan A , x_i girdisini alır ve bir h_i çıktısı değeri verir. Bir döngü de bilgilerin ağın bir adımından diğerine geçmesine izin verir. Tekrarlayan bir sinir ağı, aynı ağın birden çok kopyası olarak düşünülebilir ve her biri bir sonrakine bir mesaj iletir.

Şekil 2: Kontrolsüz Tekrarlayan Bir Sinir Ağı

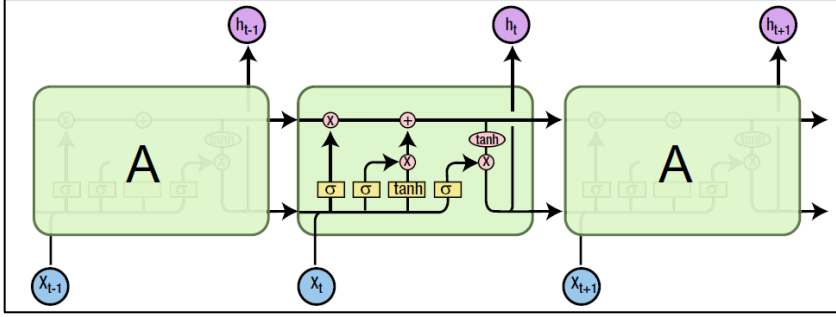
Zincir benzeri tekrarlayan sinir ağları, diziler ile yakından ilişkilidir. Bu tür dizilerden oluşan veriler için kullanılacak sinir ağının doğal mimarisi tekrarlayan sinir ağıdır ve günümüzde çeşitli sorunları çözmeye oldukça başarılı sonuçlar elde etmiştir. Konuşmayı tanıma, dil modelleme, çeviri, metin oluşturma, zaman serilerine bağlı tüm uygulamaları modelleme, video analizleri, güvenlik algılama gibi karmaşık sorun alanları çözümlemelerinde iyi

sonuçlar göstermektedir. Hemen hemen tüm bu heyecan verici sonuçları veren Uzun Kısa Süreli Bellek (Long Short Term Memory (LSTM)) tekrarlayan sinir ağları en ilginç derin öğrenme türlerinden biridir. Geçmiş veri dizilerinden bilgileri kullanmayı öğrenebilir.

1. LSTM Ağları

Uzun Kısa Süreli Bellek ağları (genellikle “LSTM” olarak adlandırılır) uzun süreli bağımlılıkları öğrenebilen özel bir tekrarlayan sinir ağı türüdür yani tekrarlayan Sinir Ağı (Recurrent Neural Network (RNN)) gibi LSTM’ler de tekrarlayan bağlantılara sahiptir. Hochreiter ve Schmidhuber tarafından tanıtıldı ve sonraki çalışmalarda birçok kişi tarafından düzenlenerek popüler hale getirildi (Hochreiter ve Schmidhuber, 1997: 1735). Bilgileri uzun süre hatırlamak için tasarlanmıştır. Diğer RNN’lerin aksine LSTM, ağırlık güncelleme prosedürünün, hiçbir etkisi olmayacak kadar küçük (kaybolan gradyanlar) veya çok büyük değerler (patlayan gradyanlar) ile sonuçlanacak kadar büyük hale gelen ağırlık değişiklikleriyle sonuçlanması problemini zelebilmektedir. Belirli bir girdinin gizli katman üzerindeki ve dolayısıyla ağ çıktısı üzerindeki etkisi, ağın tekrarlayan bağlantıları etrafında dönerken ya azalıyor ya da katlanarak artıyor. Bu eksiklik literatürde kaybolan gradyan problemi olarak anılır. LSTM, kaybolan gradyan sorununu özlemek için özel olarak tasarlanmış bir RNN mimarisidir. LSTM hücreleri, kapılardan ve ağırlıklardan oluşur. Bir LSTM katmanı, bellek blokları olarak bilinen, tekrar tekrar birbirine bağlanan bir dizi bloktan oluşur. Her biri, bir veya daha fazla tekrarlayan bağlı bellek hücreleri ve bu hücreler için sürekli yazma, okuma ve sıfırlama işlemlerini sağlayan giriş, çıkış ve unutma kapıları olan üç çarpımsal birim içerir. Ağ, hücrelerle ancak kapılar aracılığıyla etkileşime girebilir (Rothman, 2018: 376).

En basit durumda, ağa bir seferde bir diziden bir gözlem gösterilir ve daha önce gördüğü hangi gözlemlerle alakalı olduğunu, bunların bir tahmin ile ilişkisini hatırlayabilir. Yani LSTM modeller, verilerden zamansal bağımlılığı öğrenebilir ve kullanabilir. Bir dizideki uzun vadeli korelasyonları öğrenme yeteneği nedeniyle LSTM ağları karmaşık çok değişkenli dizileri doğru bir Şekilde modelleme yeteneğine sahiptir. Ayrıca birden fazla paralel girdi dizisini ayrı ayrı modelleyebilirler (Chollet, 2019: 196).

Şekil 3: Dört Katmanlı Üç Adet LSTM Hücresi

$$i_t = \sigma(W_{xi}x_t + W_{hi}h_{t-1} + W_{ic}c_{t-1} + b_i) \quad (1)$$

$$f_t = \sigma(W_{xf}x_t + W_{hf}h_{t-1} + W_{fc}c_{t-1} + b_f) \quad (2)$$

$$c_t = f_t \circ c_{t-1} + i_t \circ \tanh(W_{xc}x_t + W_{hc}h_{t-1} + b_c) \quad (3)$$

$$o_t = \sigma(W_{xo}x_t + W_{ho}h_{t-1} + W_{co}c_t + b_o) \quad (4)$$

$$h_t = o_t \circ \tanh(c_t) \quad (5)$$

X_t girdi vektörü, i_t giriş kapısı (1), f_t unutma kapısı (2), c_t hücre durumu (3), o_t çıkış kapısı (4), h_t çıkış vektörü (5), σ "sigmoid aktivasyon" fonksiyonu ve \tanh "tanh aktivasyon" fonksiyonudur (Beysolow, 2018: 38).

2.1. LSTM Ağırlıkları

LSTM bellek hücresi, giriş, çıkış ve ayrıca giriş zaman adımları yoluyla oluşturulan ağırlık parametrelerine sahiptir. Giriş ağırlıkları, geçerli zamanda girdiyi ağırlıklandırmak için kullanılır. Çıkış ağırlıkları, son zaman adımından çıktıyı ağırlıklandırmak için kullanılır ve dahili durum, çıktının hesaplanmasında kullanılan dahili durum parametresidir.

2.2. LSTM Kapıları

LSTM bellek hücresinin anahtarları kapılardır. Bunlar da hücredeki bilgi akışını yöneten ağırlıklı fonksiyonlarıdır. Üç kapı vardır. Unutma kapısı, hücreden hangi bilgilerin atılacağına karar verir. Giriş kapısı, girişten hangi

değerlerin bellek durumunu güncelleyeceğine karar verir. Çıktı kapısı, girdi ve hücrenin belleğine bağlı olarak neyin çıktı alınacağına karar verir (Brownlee, 2017: 10).

Unutma kapısı ve giriş kapısı, dahili durumun güncellenmesinde kullanılır. Çıkış kapısı, hücrenin gerçekte ne çıkardığı konusunda son bir sınırlayıcıdır. Her bir hücreyi sabit tutan bu kapılar tutarlı veri akışını sağlarlar.

3. LSTM Yöntemi

Bu çalışmamızda Vestel firmasının 2016 ile 2021 yılları arasındaki hisse senedi fiyatlarının veri değerleri kullanılmıştır.

Tablo 1: Vestel Firmasının Günlük Hisse Senedi Değerleri

	Date	Open	High	Low	Close	Adj Close	Volume
0	2016-01-04	4.95	5.020000	4.890000	4.960000	3.905826	4890882
1	2016-01-05	5.01	5.060000	4.890000	5.000000	3.937324	8040998
2	2016-01-06	4.98	5.100000	4.970000	5.080000	4.000321	12378165
3	2016-01-07	5.02	5.070000	4.950000	5.050000	3.976698	8001393
4	2016-01-08	5.08	5.210000	5.070000	5.070000	3.992447	15167720
...
1522	2021-12-06	28.50	28.580000	28.000000	28.180000	28.180000	4226745
1523	2021-12-07	28.24	28.620001	28.219999	28.379999	28.379999	5428142
1524	2021-12-08	28.52	28.620001	28.280001	28.400000	28.400000	5730634
1525	2021-12-09	28.42	29.459999	28.420000	29.059999	29.059999	14561062
1526	2021-12-10	29.26	29.879999	29.059999	29.459999	29.459999	12117698

1527 rows x 7 columns

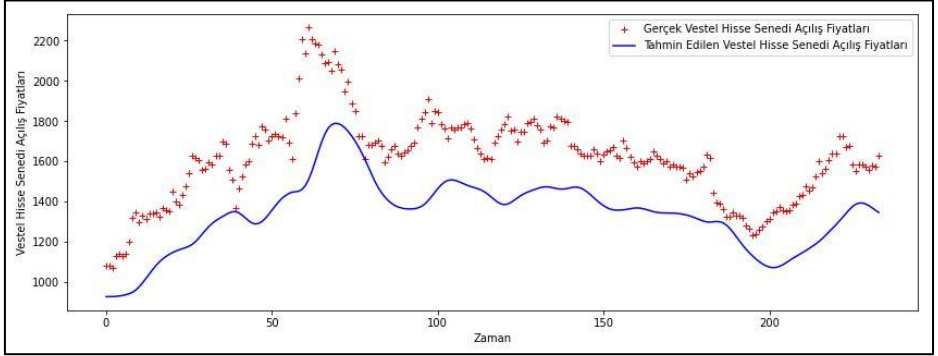
Kaynak: Yahoo Finance.

(<https://finance.yahoo.com/quote/VESTL.IS/history?p=VESTL.IS>)

Model oluşturmak için kullandığımız bağımsız değişkenlerimiz üstteki tabloda da görüldüğü gibi; açılış fiyat değeri (Open), gün içerisindeki en yüksek fiyat değeri (High), gün içerisindeki en düşük fiyat değeri (Low), kapanış fiyat değeri (Close) ve gün içerisindeki hacim (Volume) değişkenleridir. Ayarlanmış kapanış fiyatları (Adj Close) modele dahil edilmemiştir. 2021'den önceki veriler modeli eğitmek için seçilmiştir. 2021 yılının verileri ise modeli test etmek için

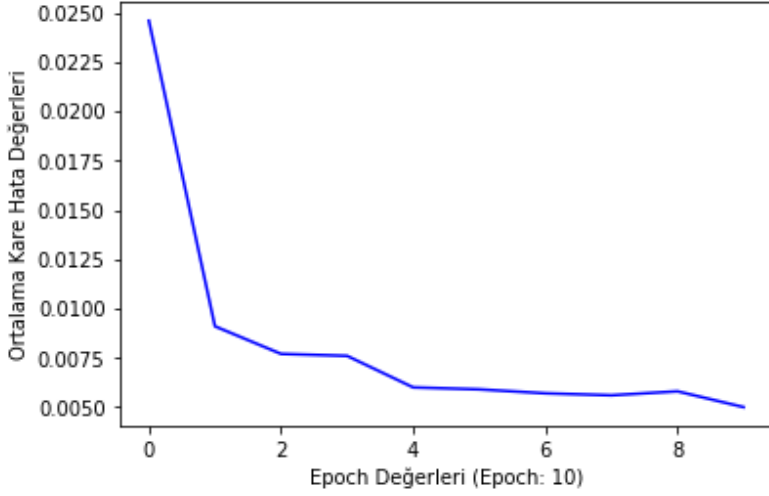
kullanılmıştır. Ayrıca veriler modelin çözümleyeceği şekilde (min, maks) ölçeklendirmesi ile 0 – 1 aralığına indirgenmiştir ve aktivasyon fonksiyonu olarak “sigmoid” fonksiyonu kullanılmıştır. Ayrıca hata fonksiyonu olarak ortalama kare hata fonksiyonu kullanılmıştır.

Grafik 1: Gerçek ve Tahmin Edilen Açılış Fiyatları

Modele 50, 60, 80, 120 adet LSTM hücresi eklenmiş, tüm bu ayarlamalar ile ortalama kare hatası 0,0050 olacak şekilde modelimiz oluşturulmuştur. Araştırmamızda epoch iterasyon değerimiz 10 verilmiştir ve her döngüdeki hata değerleri grafiği Grafik 2’de gösterilmiştir. Burada model hızlı öğrenmektedir.

Grafik 2: Her İterasyondaki Tahminlerin Hata Değerleri

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, derin öğrenme modellerinden LSTM mimarisi kullanılarak Vestel şirketinin hisse senedi açılış fiyatlarının tahminine yönelik bir model geliştirilmiştir. 2016 ile 2021 yılları arasındaki değerler kullanılarak belirli bir döneme ait hisse senedi değerleri 0,0050 hata ile tahmin edilmiştir. Bu verilerin yaklaşık %80'i (1293 adet) eğitim için kullanılırken yaklaşık %20'si (234 adet) test verisi olarak kullanılmıştır. LSTM modelinde giriş, ara ve çıkış olmak üzere her katmanda Python programlama dili kullanılmış, 179561 parametre eğitilmiştir. Araştırmada, eğitim verisi arttıkça modelin daha tutarlı sonuçlar verdiği görülmüştür. Modelde, aktivasyon fonksiyonu "relu" fonksiyon seçildiğinde de tutarlı sonuçlar vermiştir, "sigmoid" aktivasyon fonksiyonuna nazaran "relu" aktivasyon fonksiyonu daha hızlı işlemektedir. Modelimizde, geçmiş 60 günlük veri dizileri ile ileriye dönük 61. günün hisse senedi açılış değeri dizileri tahmin edilmiştir. LSTM modelinden korelasyon katsayısı performans değerlendirme ölçütüne göre %95 doğruluk oranı elde edilmiştir.

Sonuçlara göre öncelikle yapılabilecek önerimiz eğitim veri seti ne kadar artarsa model daha iyi kurulmakta ve tahminler daha tutarlı olmaktadır. Hata fonksiyonu olarak ortalama mutlak hata fonksiyonu aykırı değerlerin etkisini daha azaltmıştır. Aktivasyon fonksiyonu olarak "sigmoid" fonksiyonu "relu" fonksiyonuna göre daha yavaş işlemektedir. Bu nedenle aktivasyon fonksiyonu olarak "relu" kullanılabilir. Model yapısı gereği de hızlı öğrenmektedir.

KAYNAKÇA

Beysolow, T. (2018), **Applied Natural Language Processing with Python**, Apress, San Francisco

Brownlee, J. (2017), **Develop Sequence Prediction Models With Deep Learning**, Machine Learning Mastery, New York

Chollet, F. (2019), **Deep Learning with Python**, Manning, Shelter Island

Hochreiter, S.,ve Schmidhuber, J. (1997), Long Short-Term Memory, **Neural Computation**, 9(8), 1735-1780.

Rothman, D. (2018), **Artificial Intelligence By Example**, Packt, Birmingham

OSMANLI MİLLÎ EMLAK TEŞKİLATI TARİHİ: İKTİSAT TARİHİ PERSPEKTİFİNDEN BİR DEĞERLENDİRME

Cumali BOZPINAR¹

ÖZET

Osmanlı Devleti'nde özel mülkiyet hakkının en geniş içeriğiyle XIX. yüzyılın ikinci yarısından sonra kabul edildiği söylenebilir. Bununla birlikte devlet arazilerini rasyonel bir şekilde yönetecek bir teşkilatın kurulması için II. Meşrutiyet'in İlanı'nı beklemek gerekmiştir. Bu teşkilat Millî Emlak olarak adlandırılmıştır. Bu çalışmada söz konusu teşkilatın kuruluşu iktisat tarihi perspektifinden incelenmiştir. Konu, Osmanlı zihniyetinde mülkiyet kavramının yeri bağlamında önemlidir. Elde edilen temel sonuç Osmanlı Millî Emlak Teşkilatı'nın rasyonel bir işlev gördüğüdür. Şöyle ki teşkilatın yönetimine bırakılan devlet gelirleri büyük oranda artmıştır. Özellikle Millî Emlak gelirlerinin bütçe gelirleri içindeki payının iki katına yakın bir oranda yükselmesi, Osmanlı iktisadi düşüncesinde mülkiyet kurumunun devlet emlaki bağlamında modern bir içerik kazandığını da göstermiştir. Bununla birlikte bu basit çıkarımların geniş kapsamlı araştırmalarla desteklenmesi gerekmektedir. Çalışmada, kaynak taraması sonucunda elde edilen bilgilerin değerlendirilmesi şeklinde bir yöntem izlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Millî Emlak, Osmanlı, Teşkilat.

JEL Kodları: NOO, N15, N45

¹ Dr. Cumali BOZPINAR, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (Millî Emlak Genel Müdürlüğü), cep telefonu numarası: 0506 7256738, e-posta: cumalispontik@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-8760-5253.

HISTORY OF THE OTTOMAN NATIONAL REAL ESTATE ORGANIZATION: AN EVALUATION FROM THE HISTORY OF ECONOMIC PERSPECTIVE

Cumali BOZPINAR²

ABSTRACT

It can be said that the private property right in the Ottoman State was accepted after the second half of the XIXth century with its broadest content. However, it was necessary to wait for the Declaration of the Second Constitutional Monarchy in order to establish an organization that would manage the state lands rationally. This organization is named as National Real Estate. In this study, the foundation of the said organization has been examined from the perspective of economic history. The subject is important in terms of the place of the concept of property in the Ottoman mindset. The main result obtained is that the Ottoman National Real Estate Organization had a rational function. That is to say, the state revenues left to the management of the organization had increased substantially. In particular, the increase in the share of National Real Estate revenues in budget revenues at a rate close to twice showed that the property institution gained a modern content in the Ottoman economic thought in the context of state real estate. However, these simple inferences need to be supported by extensive research. In the study, a method was utilized by evaluating the information obtained as a result of researching the source.

Keywords: National Real Estate, Ottoman, Organization.

JEL Codes: NOO, N15, N45

² Dr. Cumali BOZPINAR, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (Millî Emlak Genel Müdürlüğü), cep telefonu numarası: 0506 7256738, e-posta: cumalispontik@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-8760-5253.

GİRİŞ

Osmanlı yönetim zihniyetinde³ toprağın bir üretim faktörü olarak görüldüğü söylenemez. Öyle ki belirtilen zihniyetin gerektirdiği toprağa bakış, mülkiyet kurumunun teşekkül ettirilmesi noktasında değil esas itibarıyla bir vergi kaynağı olarak görülmesi noktasında toplanmıştır. Bu çerçevede arazi tahrirlerinde ve bunlara dayanılarak defterler⁴ tutulmasında toprakta özel mülkiyetin kurulması değil mali imkânların tespitinin yapılarak her çeşit vergi ve resimlerin mahalli şartlara göre tahakkuk ettirilmesi ve tahsil edilmesi amaçlanmıştır (Esmer, 1984: 689).

Söz konusu zihniyetin geçerliliğini XX. yüzyıl başlarına kadar sürdürdüğü kabul edilebilir. Nitekim 1874 yılında tapu teşkilatı kurulmuş olmakla birlikte özel mülkiyettekiler dâhil ülke arazisinin envanterinin bulunmadığı ve bu amaçla yapılan çalışmaların 1909 yılı itibarıyla devam ettiği belirtilmektedir (Esmer, 1984: 691).

Bu çalışmada Osmanlı Millî Emlak⁵ Teşkilatı'nın kurumsal bir yapı olarak ortaya çıkışı iktisat tarihi perspektifinden incelenmiştir. Konu, Osmanlı zihniyetinde mülkiyet kavramına bakış anlamında önem arz etmektedir.

³ Bu zihniyet bağlamında üç ilkedden bahsedilmektedir: İlaşe, gelenekçilik ve fiskalizm. İlaşe "iktisadi faaliyetlerde tüketiciye ağırlık verilerek tüketiciye ulaşmasına kadarki tüm aşamalarında katı bir devlet müdahaleciliğiyle piyasada mal arzının mümkün olduğunca azami düzeyde tutulması", gelenekçilik "iktisadi alanda her zaman için mevcut düzenin korunması ve geleneksel kuralların gözetilmesi" ve fiskalizm "iktisadi faaliyetlerde devlet gelirlerinin azami düzeye çıkarılması ve ulaştığı düzeyden gerilemesinin önlenmesi amacının güdülmesi" şeklinde tanımlanabilir (Genç, 2012: 47-52; Bozpınar, 2018: 5).

⁴ Bu defterler türlü olup genel olarak "Tahrir Defterleri" olarak adlandırılmaktadır. Osmanlı zamanından intikal eden Tahrir Defterleri ve diğer belge ve dokümanın bulunduğu arşive bugün "Kuyûd-ı Kadime" denilmektedir. Bu kavram sözlükte "kayıtlar" anlamına gelen "kuyûd" kelimesi ile "öncesi bilinemeyecek kadar eski" anlamındaki "kadim" kelimesinin birleşmesinden oluşmuştur. Ayrıntılar için bk. Işık ve diğerleri (2012).

⁵ Millî Emlak, Hazinesinin özel mülkiyetinde bulunan taşınmazlar ile Devletin hüküm ve tasarrufu altındaki yerlere denir. Burada "Devletin hüküm ve tasarrufu altındaki yerler"den kasıt tapu sicilinde kayıtlı olmayan, tarıma elverişli bulunmayan yerler, dağlar, kayalar, tepeler, genel sular, bunlardan çıkan kaynaklar gibi sahipsiz yerler ile orta malları ve özel kanunları gereğince bu nitelikte olduğu belirtilen yerlerdir (Kardeş, 2008: 38. 131).

Çalışmada literatür taraması sonucunda elde edilen bilgilerin karşılaştırmalı yöntem çerçevesinde iktisat tarihi perspektifinden değerlendirilmesi şeklinde bir yöntem izlenmiştir.

1. OSMANLI DÖNEMİNDE KURUMSALLAŞMA ÖNCESİ MİLLÎ EMLÂKLA İLGİLİ TARİHSEL GELİŞMELER

Öncesinde Bab-ı Ali'den ayrı bir birim olan bab-ı defteri (defterdarlık) 1838 yılında Maliye Nezareti haline getirilmiş ve bir müsteşar atanmıştır –ilk müsteşar Hüseyin Hüsnü Efendi olmuştur. Bu değişiklikle Asakir-i Mansure Defterdarlığı da lağvedilmiştir. Sadrazam başkanlığında nazırların bir araya gelmesiyle oluşan meclise Heyet-i Vükela (Vekiller Heyeti) adı verilmiştir. Heyet-i Vükela esas itibarıyla bir danışma ve sekreteryaya birimi niteliğinde kabul edilebilir. Maliye Nezareti 2 Eylül 1839 tarihinde ikiye ayrılmıştır. Tanzimat'ın İlanı sonrası süreçte mali bakımdan getirilen yeniliklerin her yerde birden uygulanamamasına bağlı olarak iki ayrı hazine ve mali teşkilat ortaya çıkmıştır. 25 Mayıs 1840 tarihinde yeniden Maliye Nezareti bünyesinde tek hazine ve tek mali teşkilata dönülmüştür (Öner, 2001: 216, 223, 225).

Miri arazinin yönetilmesinde tımar sistemi 1831 yılında II. Mahmut'un merkezileştirme politikası çerçevesinde kanunen kaldırılmıştır (Lewis, 2011: 127-9). Tımar sahiplerinin miri arazi üzerindeki yetkileri mültezim ve muhassıllara verilmiştir. Bununla birlikte mültezim ve muhassıllar bu yetkiyi 1847 yılına kadar tımar ve zeamet sahipleriyle birlikte kullanmışlardır. Bu tarihten sonra ise mültezim ve muhassıllar 1858 Arazi Kanunnamesi'nin yayımlanmasına kadar görevlerini tek başlarına devam ettirmişlerdir. 1840 yılı Mart ayından itibaren iltizam usulü kaldırılmıştır. Mültezimlerin bıraktığı boşluğu doldurmak ve devletin ihtiyacı olan vergilerin doğrudan idaresi ve bir an önce tahsili için taşrada “muhassıl” veya “muhassıl-ı emval” denilen memurluklar oluşturulmuştur. Bu dönemde miri arazi için arz sahibi sıfatıyla tımar ve zeamet sahipleri ile mültezim ve muhassıllar tarafından tutulan kayıt ve düzenlenen belgelerin dağınık bir durumda olduğu belirtilmektedir (Öner, 2001: 253, 270-1).

Karışıklığı ortadan kaldırmak ve devlet mallarının yağma edilmesine yol açabilecek şartları bertaraf etmek amacıyla 1847 yılında yayınlanan Tapu Hakkında İcra Olunacak Nizamname'yle miri arazi mahlulunun (boş olanların) tamamının ve ferağ ve intikal harçlarının Maliye Hazinesi'ne ait olması ve tapu senetlerinin mühürlenerek ayrı bir birim olarak kurulan Defterhane-i Amire kaleminden verilmesi kararlaştırılmıştır. Böylece mahlul miri arazinin tamamının devlete ait olacağı kabul edilerek tapu senetlerinin alelade kağıt

yerine tuğralı ve matbu olması öngörüldüğü gibi miri araziye mutasarrıf olan kimselerin bu tasarruf haklarını başkalarına devretmek istemeleri halinde ferağ işleminin Defterhane-i Amire Emîni huzurunda yapmaları şartı getirilmiştir. Bu durum, kişilerin mülkiyet haklarının kayıt altına alınmaya başlandığı ve bugünkü tapu idaresinin ilk nüvesinin teşekkül ettirildiği anlamına gelmektedir. Tımar sistemi de kaldırılmış olduğundan bu dönemde miri arazi tasarrufunun düzenli olarak yürütülmesine esas olacak bir kanun mevcut olmamıştır. Bu boşluk 1858 yılında Arazi Kanunnamesi'nin kabulüyle doldurulmuştur. Arazi Kanunnamesi'yle miri arazinin tefviz⁶ ve ihalesine mal memurları yani defterdar ve malmüdürleri yetkili kılınarak kendilerine sahib-i arz sıfatı verilmiştir. Mal memurları tapu teşkilatının kurulduğu 1874 yılına kadar devleti temsilen tefviz işlemi yapmışlardır. 1874'ten sonra ise tapu (Defter-i Hakani) memurları miri arazinin tefvizinde devleti temsil etmişlerdir (Öner, 2001: 271-273).

İki İngiliz hükümet görevlisi Lord Hobart ve Mr. Foster tarafından 1861 yılında Osmanlı maliyesi üzerine düzenlenen raporda bazı reformlar önerilmiştir. Bu raporun esasını Osmanlı Devleti'nin borçlarını tamamıyla ödeyip sonrasında ekonomik olarak büyüyebilmesi için yapılması gereken düzenlemelerin oluşturduğu söylenebilir (Özen ve Özpençe, 2006). Bunlar arasında “madenler, ormanlar ve diğer kamu varlıklarının, dış ve iç girişimcileri rekabete teşvik edecek şekilde, yıllık olarak değil uzun sürelerle kiralanması ve eğer daha kârlı olaksa satılması” da yer almıştır (Varcan, 2000: 70). Bazı devlet mülklerinin kişilere devredilmesi (satışı) tavsiyesine uyularak 1867'de sahibinin birinci dereceden mirasçısı bulunmadığı durumlarda genelde devlete intikal edecek tüm taşınmazların yıllık gelirinin %15'i tutarında bir defalık ödemeye ikinci dereceden mirasçılara geçebilmesi kabul edilmiştir (Öner, 2001: 316, 319).

2. OSMANLI MİLLÎ EMLAK İŞLERİNİN KURUMSALLAŞMASI

Maliye Nezareti 22 Ocak 1880 tarihli “Maliye Nezareti Heyetinin Teşkilatıyla Vezaifini Şamil Nizamname” ile yeniden düzenlenmiştir. Maliye Nazırı'nun görevleri arasında devlete ait taşınmaz ve taşınurların yönetimiyle ilgili herhangi bir hükme yer verilmemiştir. Bununla birlikte nezaretin merkez birimlerinden “Varidat İdare-i Umumiyesi”nin görevleri arasında “Hazine idaresinde bulunan çiftlikler ile diğer emlakın kiralama, ihale, müzayede ve tefvizine ilişkin işlemleri yapmak” da sayılmış ve bu görevin Emlâk-i Millîye

⁶ Tam olarak mülkiyet devri mahiyeti olup olmadığı hususu tartışmalıdır. Ayrıntılar için bk. Cin (1966).

Şubesi'ne ait olduğu belirtilmiştir (Öner, 2001: 338, 340, 345). Böyle olmakla birlikte devlet taşınurlarından bahsedilmemiştir.

Nizamname 1888 yılında değiştirilerek varidat ve masarifat birimleri Muhasebe-i Umumiye-i Maliye adıyla birleştirilmiştir (Akkuş, 2011: 99). II. Meşrutiyet'in İlanı sonrası, birleşen bu birimlerin eski hallerine döndürüldükleri anlaşılmaktadır (Öner, 2001: 351, 353).

Mehmed Cavid Bey (1875-1926) Maliye Nazırı olunca önemli değişiklikler yapmıştır. Bunlardan biri Maliye Müşaviri Fransız Mösyö Loran (Laurent)'ın raporu üzerine yapılan teşkilat yapılanmasındaki değişikliklerdir (Akkuş, 2011: 100). Loran'a göre birimlerin görev ve sorumlulukları belirlenmeli, nezaret kuvvetleri ayrılmalı ve ahenkli bir şekilde dağıtılmalıdır. Yapılan değişiklikle nezaretin ana hizmet birimlerinden biri de Varidat-ı Umumiye Müdüriyeti'nden ayrılarak kurulan Emlâk-ı Emiriye Müdüriyeti olmuştur. Bu birim miri emlâkin esas defterini tutmak, emlâkin muhafaza, idare, kira, satış ve takasıyla görevli olmuştur (Öner, 2001: 353-4). Bunların dışında tahsis ve bakım/tamirat ile orman ürünlerinin satışı ve vergilendirilmesinin de Emlâk-ı Emiriye'ye ait olduğu belirtilmelidir (Maliye Bakanlığı, 2000a: 10, 291-2).

Osmanlı Devleti'nde reform dönemi⁷ ve sonrasında yapılan reformlarda devletin yapısal olarak eksikliği söz konusu olmuştur. Tanzimat Dönemi'nde imparatorluk niteliği değişmemiş ve buna bağlı olarak Weberyen anlamda rasyonel bir teşkilatlanma, rasyonel uygulama ilkeleri ve rasyonel denetim tesis edilememiştir. Burada belirtilmelidir ki rasyonel bir maliye teşkilatının esası diyebileceğimiz denetim mekanizması Tanzimat Dönemi sonrasında da tesis edilememiştir. II. Abdülhamit Dönemi'nin ilk yıllarında Meclis-i Mebusan'ın kurulması ile söz konusu denetim mekanizması oluşturulsa da kısa süre sonra meclisin dağılması ve ardından gelen istibdat dönemi işleyişe engel olmuştur.

Osmanlı Devleti'nde rasyonel bir maliye teşkilatının kurulup işlevsel hale getirilememesi beraberinde millî emlak iş ve işlemlerinin de kurumsallaştırılamamasını getirmiştir. Öyle ki 1879 yılına kadar Maliye Bakanlığı'nda bir millî emlak biriminin bulunmadığı söylenebilir (Ağar, 2016: 72).

Osmanlı Devleti'nin ilk anayasası niteliğindeki 1876 yılında kabul edilen Kanun-ı Esasî'nin 40'ıncı maddesi uyarınca çıkarılan 22 Ocak 1880 tarihli Maliye

⁷ XIX. yüzyılın ilk 30-40 yıllık dönemi. Bu dönemde devletin mali olarak güçlendirilmesi amaçlanmış ve gerekli finansman büyük oranda Avrupa ülkelerinden devlet borçlanmasıyla sağlanmıştır. Ayrıntılar için bk. Bozpinar (2018: 73-4, 59 no.lu dipnot).

Nezareti Heyeti'nin Teşkilatıyla Vezai-fini Şamil Nizamname çerçevesinde Maliye Nezareti yeniden yapılandırılmıştır. Bu nizamnamede Maliye Nezareti'nin ana hizmet birimlerinden Varidat İdare-i Umumiyesi'nin görevlerinden "hazine idaresinde bulunan çiftlikler ile diğer emlakın kiralama, ihale, müzayede ve tevfizine ilişkin işlemler" in Emlak-i Milliye Şubesi'ne ait olduğu belirtilmiştir (Ağar, 2016: 75, 78). Böylece Osmanlı Devleti'nde millî emlak iş ve işlemlerinin 1880 yılında yürürlüğe giren "Maliye Nezareti Heyeti'nin Teşkilatıyla Vezai-fini Şamil Nizamname" adlı kanunla kurumsal niteliğe büründüğü söylenebilir.

II. Meşrutiyet'in İlanı (23 Temmuz 1908) sonrasında 16 Eylül 1909 tarihinde Maliye Nezareti bünyesinde İslahat-ı Maliye Komisyonu teşekkül ettirilmiştir. Daha sonra 27 Eylül 1909 tarihinde komisyona Maliye Müşaviri Mösyö Laurent (Loran) dâhil edilmiştir. Bu dönemde devletin şiddetli gelir gereksinmesi içinde olduğu ve bu amaçla bütçe gelirlerinin artırılması/giderlerinin kısılmasının genel kabul gördüğü belirtilebilir. Mösyö Loran'a gelene kadar genel olarak bu amaçla personel rejiminin rasyonel hale getirilmesine çalışıldığı ve personel sayısının azaltılması yoluna gidildiği görülmektedir. Bu kapsamda yaklaşık 350 kişi kadro dışı bırakılmış ve böylece merkez teşkilatı memur sayısı 500'e indirilmiştir (Öznel, 2007: 14-6).

Yukarıda açıklanan düzenlemelerin de yetersiz olduğu görülerek rasyonel bir teşkilat yapısı tesisi amacıyla Maliye Müşaviri Mösyö Loran tarafından bir rapor hazırlanmıştır (Öznel, 2007: 16; Ağar, 2016: 81). Mösyö Loran raporunda teşkilatın yapısal eksikliklerini şöyle sıralamıştır:

a) Sadece bakanın (nazırın) sorumluluğunun kabulü diğer personeli atıl kılmaktadır.

b) Memurlar teferruat ile meşgul olduğundan devlet işleri gecikmektedir⁸.

c) Birimlerin görev ve sorumlulukları günün gereklerini karşılamamaktadır; uyumlaştırılmalıdır. Bu kapsamda nazırın dışındakilerin yetki ve sorumlulukları artırılmalıdır. Böylece Maliye Teşkilatı yalnızca "bir muhasip ve banker" olmaktan çıkıp devlet gelir ve giderleri üzerinde etkili bir inceleme yapar duruma gelebilir (Öznel, 2007: 16).

Mösyö Loran yukarıda belirtilen temel tespitlerden hareketle söz konusu raporda "nezaret kuvvetleri ayrılmalı ve ahenkli bir şekilde dağıtılmalıdır" şeklinde görüş belirtmiş yani bakanlık birimlerinin görev ve sorumluluklarının belirlenmesinden yana olmuştur (Öznel, 2007: 17; Ağar, 2016: 81). Bu görüş

⁸ Buna bürokrasinin fazlalığı diyebiliriz.

doğrultusunda bakanlık teşkilat yapısı değiştirilmiştir. Bu kapsamda bakanlık merkez birimleri arasında yer almak üzere Emlak-ı Emiriye Müdüriyeti de tesis edilmiştir. Varidat-ı Umumiye Müdüriyeti'nden ayrılarak kurulan bu birim; miri emlakın esas defterinin tutulması ile emlakın muhafazası, idaresi, kiraya verilmesi, satılması ve takas edilmesi hususlarında görevlendirilmiştir (Ağar, 2016: 81-2).

3. RASYONELLİK VE İKTİSADİ ZİHNİYET PERSPEKTİFİNDEN OSMANLI MİLLÎ EMLAK TEŞKİLATI

Emlak-ı emiriye kavramsal olarak “Fetih sırasında devlet adına sahiplenilen ve yeniden yapılan ve sahibinin vârisiz ölmesi üzerine hazineye kalan, hazine adına başkalarına ikta olarak verilen çiftlik, arazi ve saire; devlete ait mallar” anlamına gelmektedir⁹ (Maliye Bakanlığı, 2000b: 10). Bu durumda Emlak-ı Emiriye Müdüriyeti'nin bugünkü karşılığının Devlet Emlaki Müdürlüğü olduğu söylenebilir. Burada dikkat edilmesi gereken husus, her ne kadar “emlak” taşınmaz anlamına gelse de Osmanlı Maliye Bakanlığı'nun bu biriminin görevinin “devlete ait taşınmazların ve taşınırların” idaresi olduğudur. Nitekim Emlak-ı Emiriye Müdüriyeti'nin merkez teşkilatı yapılıncası bu tespitimizi doğrulamaktadır.

Emlak-ı Emiriye Müdüriyeti merkez teşkilatı iki daire başkanlığı (kalem) olarak yapılandırılmıştır: Birinci Kalem-Hasılat Getirmeyen Emlak Kalemi ve İkinci Kalem-Hasılat Getiren Emlak Kalemi. Birinci Kalem'in görevleri “Bil'umum emlâk-ı emîriyyenin esas defterini tutmak. Emlâk-ı mezkûrenin indel-icâb hidemat-ı 'umûmiyyeye tahsisi ve mebani-i muhassasadan ma'da hâsılat getirmeyen emlâkın muhafaza ve idaresi ve bu işlere müte'allik davaların t'akibi ve her türlü muhaberatin icrası.” şeklinde belirtilirken İkinci Kalem'in “Hâsılat getiren emlâk-ı emîriyyeyi muhafaza ve idare ve icar ve i'mar ve furuht ve mübadele ve hâsılatını cibayet etmek.” ile “Eşya-yı menkûleyi satmak ve bunlara müte'allik davaları ta'kib ve her türlü muhaberati icra eylemek.” görevlerini yerine getirmesi öngörülmüştür (Maliye Bakanlığı, 2000a: 10). Böylece Osmanlı Millî Emlak Teşkilatı'nın rasyonalist bir zihniyeti yansıtan bir kurum niteliğiyle 1909 yılında teşekkül ettirildiği görülmektedir.

Millî Emlak Teşkilatı'nın rasyonalist bir kurum niteliğine bürünmesinin göstergesi olarak kabul edilebilecek bazı istatistik verilerine sahip

⁹ Bunların yanında 1909'da 1876'den itibaren eski padişahlar adına kayıtlı “emlak, arazi ve imtiyazlar” Maliye Bakanlığı'na devredilerek “emlak-ı emiriye”ye dâhil edilmiştir (Öznel, 2007: 203).

bulunmaktayız. Aşağıdaki tabloda Osmanlı Millî Emlak Teşkilatı yani Emlak-ı Emiriye Müdüriyeti kanalıyla 1908 ve 1909 yıllarında elde edilen devlet gelirleri gösterilmektedir.

Tablo 1. Osmanlı Millî Emlak Teşkilatı (Emlak-ı Emiriye Müdüriyeti) Hasılatı (Kuruş)

<u>Yıllar</u>	<u>Emlak-ı Emiriye Hasılatı</u>	<u>Miri Ormanlar Hasılatı</u>	<u>Toplam Hasılat</u>
1908	9.083.00	28.760.462	37.843.469
1909	34.033.417	29.320.711	63.354.128

Kaynak: Maliye Bakanlığı (2000a: 19, 287, 293)

Tablonun makroekonomik perspektiften anlamlı hale gelebilmesi için şu bilgilerin verilmesi uygun olacaktır: Millî Emlak toplam hasılatı, bütçe gelirleri hasılatının 1908’de %1,45’i iken 1909’da %2,29’una yükselmiştir. Bunun dışında Emlak-i Emiriye hasılatının bütçe gelirleri hasılatı içindeki payı ise 4 kattan fazla artarak %0,35’den %1,45’e yükselmiştir. Bu veriler göstermektedir ki Millî Emlak Teşkilatı’nın 1909 yılında yeniden yapılandırılması kurumsal gelirlerin hem mutlak hem oransal olarak fazlasıyla artmasından dolayı rasyonel bir nitelik taşımaktadır. Bu tespit diğer taraftan Osmanlı iktisadi düşüncesindeki temel ilkelerden fiskalizm kapsamında da değerlendirilebilir. Şöyle ki Osmanlı iktisadi zihniyetinde iktisadi faaliyetlere devlete gelir getirmesi açısından bakılmış olup ilgili iktisadi faaliyetten devlete aktarılan payın yıllar itibarıyla düzeyinin korunması gözetilmiştir. Böylece teşkilatın yeniden yapılandırılması teşkilatın faaliyetleriyle ilgili olarak devletin elde ettiği gelirlerin artmasına yol açmasına bağlı olarak bir fiskalist uygulamadan bahsetmek mümkün hale gelmektedir¹⁰. Bununla birlikte burada elde ettiğimiz çıkarımların konuyla ilgili daha ayrıntılı ve geniş kapsamlı araştırmalar için bir başlangıç olduğunu ve mutlak bir değerlendirme niteliğinde olmadığını kabul ediyoruz.

SONUÇ

Osmanlı Devleti’nde XX. yüzyıl başlarına kadar “toprak” bir üretim faktörü olarak görülmemiştir. Burada Osmanlı yönetim zihniyeti çerçevesinde herhangi bir iktisadi varlığa “malî” yönden yani devlete gelir sağlayıcı olup

¹⁰ Nitekim Öztel (2007: 491) de Osmanlı Millî Emlak Teşkilatı kanalıyla bazı yıllarda bütçe tahminlerinin çok ötesinde gelir elde edildiğini, bunun da devletin acil gelir ihtiyacına bağlı olarak taşınmaz satışı yoluyla gerçekleştiğini belirtmektedir ki bizim çıkarımımızı destekler mahiyettedir. Bu kapsamda 1909 bütçe tahminlerinin %307’si ve 1910 yılında da %135’i kadar hasılat elde edilmesi devlete ait taşınmaz satışlarına bağlanabilir.

olmadığı noktasından bakılmasının etkili olduğu söylenebilir. Bu bakış açısı devlet yapılanmasına da yansımıştır. Osmanlı Devleti'nde esas olarak II. Meşrutiyet Dönemi'ne kadar rasyonel bir devlet teşkilatlanmasından bahsetmek pek de mümkün görünmemektedir. Bu durum "devlet emlakı"nin yönetimini de kapsamıştır.

Devlet emlakinin yönetimine ilişkin kurumsal bir yapı II. Meşrutiyet'in İlanı'ndan hemen sonra teşekkül ettirilmiştir. İktisat tarihi perspektifinden rasyonel ilkeler –gelir ve giderlerin kayıt altına alınması ve bunlara ilişkin işlemlerin sıkı bir şekilde denetime tabi tutulması, personel kadrosunda gizli işsizliği ortadan kaldıracak tasfiye ve yönetimine bırakılan başta taşınmazlar olmak üzere tüm iktisadi varlıklardan gelir artışı sağlanması- çerçevesinde olumlu sonuçlar elde edilmiştir. Özellikle Millî Emlak toplam hasılatının bütçe gelirleri içindeki payının iki kata yakın bir oranda yükselmesi Osmanlı iktisadi düşüncesinde mülkiyet kurumunun devlet emlakı bağlamında modern bir içerik kazandığını da göstermektedir. Bununla birlikte çalışmada elde edilen sonuçların mutlak değerlendirmeler olmadığı ve konuyla ilgili daha geniş kapsamlı araştırmalara bir davet niteliği taşıdığını kabul ediyoruz.

KAYNAKÇA

Ağar, S. (2016). Defterdarlık kurumu perspektifinden Osmanlı Devleti mülki idare sistemi ve yapılan ıslahat çalışmaları. İçinde Göncüoğlu, S. F. (Ed.), *Osmanlı devlet teşkilatının kadim bir kurumu: Defterdarlık*. İstanbul Defterdarlığı, Erişim istanbul.defterdarligi.gov.tr/e-kitap.

Akkuş, Y. (2011). *Osmanlı Taşra Maliyesinde Reform: Merkez-Taşra Arasındaki İdari-Mali İlişkiler ve Vilayet Bütçeleri-1864-1913* (Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Bozpinar, C. (2018). *Osmanlı Devleti'nde iktisadi zihniyet ve sanayileşme sorunsalı: Bursa ipek sektörü örneği* (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Cin, H. (1966). Osmanlı toprak hukukunda miri arazinin hukukî rejimi ve bu arazinin TMK. karşısındaki durumu, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 22(1), 745-98.

Esmer, G. (1984). *Mevzuatımızda Gayrimenkul Hükümleri ve Tapu Sicili*. Ankara: Olgaç Yayın Basım Dağıtım.

Genç, M. (2012). *Osmanlı İmparatorluğunda devlet ve ekonomi*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Işık, S., Kadioğlu, S. ve Yıldırım, M. (Ed.) (2012). *Kuyûd-ı Kadîme Arşiv Kataloğu*. Ankara: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Yayınları.

Kardeş, S. (2008). *Millî Emlâk Sözlüğü*. Ankara: Devlet Malları Uzmanları Derneği Yayınları.

Lewis, B. (2011). *Modern Türkiye'nin Doğuşu* (5. baskı). (Çev. B. B. Turna). Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Maliye Bakanlığı (2000a). *İhsaiyat-ı Maliye: Maliye İstatistikleri (1885-1909)*. Ankara: Maliye Bakanlığı Yayınları.

Maliye Bakanlığı (2000b). Sözlük. İçinde Sayın, A. V., *Tarih-i Mâli*. Ankara: Maliye Bakanlığı Yayınları.

Öner, E. (2001). *Mali olaylar ve düzenlemeler ışığında Osmanlı imparatorluğu ve Cumhuriyet Döneminde mali idare*. Ankara: Maliye Bakanlığı Yayınları.

Özen, A. ve Özpençe, Ö. (2006). Osmanlı İmparatorluğu'nda ve Türkiye Cumhuriyeti'nde Borçlanma Politikaları ve Sonuçları, *Mevzuat Dergisi*, 9 (100).

Öztel, M. (2007). *II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Maliyesi* (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Varcan, N. (Ed.) (2000). *Osmanlı Maliyesi Hakkında İngiliz Raporları (1861-1892)*. Ankara: Maliye Bakanlığı Yayınları.

ÇOK PAYDAŞLI İŞ BİRLİĞİ VE DİRENÇLİ KENT AÇISINDAN MONTREAL ŞEHİRİ¹

Namık Kemal ÖZTÜRK²

Özge DEMİREL³

ÖZET

Günümüzde şehirler, doğal, ekonomik, siyasi, sosyal veya küresel salgın gibi birçok beklenmedik durumla karşılaşmaktadırlar. Şehirlerin yönetimleri, şehirlerinde ortaya çıkabilecek olası bu durumları iyi tanımalı ve tanımlamalı, en aza indirgeyecek alternatif çözüm yolları ortaya koymalı, çok paydaşlı iş birliği ile kriz eylem planlarını yapmalı ve şehirlerini dirençli hale getirmelidirler. Dirençli şehir, şehirde hiçbir kriz veya riske maruz kalmayan değil, her ne sebeple olursa olsun beklenmedik biçimde ortaya çıkan durumlar karşısında hazırlıklı olan ve rasyonel çözümler üretebilen şehirlerdir. Çalışmanın amacı, dirençli kentler oluşturulması için çok paydaşlı iş birliğiyle yapılan bir strateji planını hazırlık, uygulama ve işlevselliği açısından örnek plan üzerinden ele almak ve yapılacak çalışmalara iyi uygulama örneği sunmaktır. Çalışmada öncelikle dirençli kent kavramı ve kentlerin dirençli hale gelmesi için çok paydaşlı iş birliği ile izlenecek yol haritaları açıklanmış, daha sonra Montreal Dirençli Şehir Stratejisi ele alınmıştır. Çalışmada, kriz anında ve sonrasında olduğu kadar öncesinde de iş birliği ve dayanışmanın önemli olduğu, şehirde yaşayan ve olası risklerden etkilenen kesimlerin bilgi sahibi olmalarının kentlerin dirençlerinin artmasına katkı sağladığı, olası kriz durumlarında temel ihtiyaçların karşılanması ve yaşam kalitelerinin devam ettirilebilmesi için hazırlıklı ve planlı olmanın çok önemli olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dirençli kent, çok paydaşlı iş birliği, katılım, Montreal

Jel Kodları: H83, J18

¹ Bu çalışma, Türkiye Belediyeler Birliği, Cumhurbaşkanlığı Yerel Yönetim Politikaları Kurulu, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi ve Ankara Üniversitesi Ernst Reuter İskan ve Şehircilik Uygulama ve Araştırma Merkezi işbirliğinde düzenlenen 6. Ulusal Yerel Yönetimler Sempozyumunda sunulan tebliğin, makale formatına dönüştürülmesinden oluşmuştur.

² Prof. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Kamu Yönetimi Bölümü, nkozturk@mu.edu.tr, ORCID NO: 0000 0002 7264 4791

³ Doktor, Muğla Büyükşehir Belediyesi, demirelozge48@gmail.com, ORCID NO: 0000 0002 3797 6723

THE CITY OF MONTREAL IN TERMS OF MULTI-STAKEHOLDER COOPERATION AND RESILIENT CITY ⁴

Namık Kemal ÖZTÜRK⁵

Özge DEMİREL⁶

ABSTRACT

Today, cities face many unexpected situations such as natural, economic, political, social or global epidemics. City administrations should recognize and define these possible situations that may arise in their cities, put forward alternative solutions to minimize them, make crisis action plans with multi-stakeholder cooperation and make their cities resilient. A resilient city is a city that is not exposed to any crisis or risk, but is prepared for unexpected situations for whatever reason and can produce rational solutions. The aim of the study is to consider a strategy plan made with multi-stakeholder cooperation for the creation of resilient cities, in terms of preparation, implementation and functionality, and to present good practice examples for the studies to be done. In the study, first of all, the concept of resilient city and the roadmaps to be followed with multi-stakeholder cooperation for cities to become resilient were explained, then the Montreal Resilient City Strategy was discussed. In the study, it was concluded that cooperation is important, the knowledge of the people living in the city contributes to the increase of urban resistance and planning is important.

Keywords: Resilient city, multi-stakeholder cooperation, participation, Montreal

Jel Codes: H83, J18

⁴This study consists of transforming the paper into an article format presented at the 6th National Local Governments Symposium organized in cooperation with the Union of Municipalities of Turkey, the Presidency of Local Government Policies Board, Ankara University Faculty of Political Sciences and Ankara University Ernst Reuter Settlement and Urban Planning Application and Research Center.

⁵ Prof. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Kamu Yönetimi Bölümü, nkozturk@mu.edu.tr, ORCID NO: 0000 0002 7264 4791

⁶ Doktor, Muğla Büyükşehir Belediyesi, demirelozge48@gmail.com, ORCID NO: 0000 0002 3797 6723

GİRİŞ

Artan dünya nüfusunun yanı sıra kentleşme oranlarının hızla artması altyapıdan üstyapıya, ulaşımdan çevreye, ekonomiden sosyal hayata, barınmadan beslenmeye, kültürden sağlığa birçok sorunu ortaya çıkarmaktadır. Bu sorunlar deprem, sel, taşkın, orman yangını gibi tabii afetlerden, insan kaynaklı faktörlerden veya küresel salgın hastalıklardan dolayı kısa zamanda daha büyük hale gelebilmekte ve krizlere yol açabilmektedirler. Şehir yönetimleri açısından giderek karmaşık hale gelebilecek ve adeta krize neden olabilecek bu sorunlara en kısa sürede, hızlı, yerinde, etkin, verimli ve kalıcı çözümler üretmek bugün artık eskisinden daha önemli hale gelmiştir.

Şehirlerin yaşayabilecekleri sorunlara, tehlikelere, doğal veya insan kaynaklı afetlere ve risklere karşı hazırlıklı olmaları ve hızlı çözüm üretebilme kapasiteleri kentsel dirençliliklerini göstermektedir. Kentsel dirence sahip bilgili ve bilinçli şehirler, beklenmedik durumlar açısından öngörülü, esnek, hızlı, yerinde, alternatifli, kapsayıcı ve bütüncül çözümler ortaya koyma ve buna uyum sağlama kapasitesine sahip olmaktadır. Dirençli kent, hiçbir kriz veya sorunla karşılaşmayan kent değil aksine, sorunlar ortaya çıkmadan bunları öngörebilen, bunlara sakin ve rasyonel yöntemlerle çözüm üretebilen, ani ve beklenmedik durumlara karşı hazırlıklı olan ve alternatif çözümler sunabilen şehirlerdir.

Şehirlerin imkân, sorun ve çözüm önerilerini göz önde bulundurularak kendi olası risk ve kriz yönetim eylem planlarını yapmaları gerekli olmakla birlikte birbirlerinin tecrübelerinden ve deneyimlerinden yararlanmak, iyi uygulama örneklerini ortaya koymak da önemlidir. Bu çalışmanın amacı, dirençli kentler oluşturulmasının ilk adımı olan ve çok paydaşlı iş birliği ile yapılan bir strateji planını hazırlık, uygulama ve işlevselliği açılarından ele almak ve bu konuda yapılacak diğer çalışmalara iyi uygulama örneği sunabilmektir. Bu noktada öncelikle dirençli kent kavramı ve kentlerin dirençli hale gelmesi için çok paydaşlı iş birliği ile izlenecek yol haritaları açıklanmış ve iyi uygulama örneği olarak öne çıkan Montreal Dirençli Şehir Stratejisi üzerinden ele alınarak incelenmiştir.

1. DİRENÇLİ KENT

Kentsel dirençliliğin birçok tanımı bulunmaktadır. BM- Habitat'a göre kentsel dirençlilik; kentsel sistemlerin tüm paydaşlarıyla birlikte, kentler üzerinde baskı yaratan tüm stres ve şoklarla mücadele edebilme, bunlara olumlu uyum sağlayabilme, hizmetlerin bu sırada sürdürülebilirliğini sağlayabilme, bunları hızla iyileştirebilme ve dönüştürebilme yeteneğidir (BM-Habitat, 2021).

2013 yılında, kentsel dirençlerini artırmaya ve buna yatırım yapmaya kararlı şehirlerden oluşan, Dirençli Şehirler Ağı'na göre dirençli şehir; şehirdeki tüm paydaşların beklenen veya beklenmeyen, kaynağı ne olursa olsun ortaya çıkan herhangi risk, tehlike veya krizle başa çıkabilme, uyum sağlama ve büyüme kapasitesine sahip şehirdir (Resilient City, 2021). Başka bir tanıma göre dirençli kent, sistemin tehdit veya baskı olarak algıladığı durumları bertaraf ve kontrol etme, her koşulda fonksiyonlarını sürdürme kapasitesine sahip şehirdir (Ersavaş, 2020: 8, Jabareen, 2013: 221). OECD tarafından yapılan bir tanıma göre ise dirençli kent, gelecekteki ekonomik, çevresel, sosyal veya kurumsal kaynaklı şoklar karşısında yapı ve araçlarını olumlu bir şekilde dönüştürebilen, şokları absorbe edebilen, iyileştirebilen, bunlara önceden hazırlıklı olma ve atlatma becerisine sahip şehirlerdir (OECD, 2018).

Kentsel dirençliliğe sahip şehirler, değişen şartlar karşısında kendisini yeni duruma göre dönüştürebilen, değiştirebilen ve geliştirebilen şehirler olup, ekonomik, kurumsal, çevresel ve sosyal alanlarda fonksiyonlarını devam ettirebilen, buna hazırlıklarını sürekli geliştiren şehirlerdir. Şüphesiz bu yeni duruma uyum, sorunları çözme ve dönüşüm, kentlerin kapasitelerine bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Kentler kendi ekonomik, sosyal kaynaklarına, sahip oldukları iş birliği gücüne ve yenilikçi anlayışlarına göre farklı imkânlarla sahiptir (Tuğaç, 2019: 989). Önemli olan bir kentin kendi gücünü, kapasitesini, sınırlarını ve zorluklarını iyi tanıması ve buna karşı hazırlıklarını çok paydaşlı iş birliği ile çözme yoluna gitmesidir.

2. ÇOK PAYDAŞLI İŞ BİRLİĞİ VE DİRENÇLİ KENT

Dirençli kentler, çok paydaşlı iş birliği ile oluşturulan yönetim modellerini gerektirmektedir. Bu modeller, şehirlerde yaşanabilecek beklenmedik durumlar veya riskler karşısında kapsamlı, esnek, mücadelecı ve geleceğe dönük çözümler üretebilen planların oluşturulmasının ve uygulanmasının temelini oluşturmaktadır. Krizler sırasında ve sonrasında düzen farklılaşmakta, yaşanan durum gelecekte farklı ve yeni normaller ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Bu yeni normale en kısa sürede ve hızlı şekilde uyum sağlayabilen şehirler; şehirlerini en iyi tanıyan, risk haritalarını hazırlayan, kriz eylem planlarını yapan ve bunu çok paydaşlı iş birliği ile yerel tüm paydaşlarla oluşturan şehirler olacaktır. Kentin direnç kapasitesinin artırılmasında iş birliği yapılması, toplumun bütün kesimleriyle sürece dahil edilmesi toplumun bilgilenmesini ve hazırlıklı olmasını, bu da toplumun dirençli olmasını sağlamaktadır. Eğer bir toplum dirençli olmaz ise bir kent afetlere,

krizlere ve tehlikelere karşı daha kırılgan olacak ve mücadele kapasitesi azalacaktır (Ersavaş, 2020: 17).

Dirençli kent, şehirlerin yönetimi tarafından, ani ve beklenmedik krizlerden sonra hızlı bir şekilde ekonomik, sosyal, kurumsal hizmetlerin yerine getirilebildiği ve olumsuz durumun şartlarının iyileştirilebildiği yerdir. Dirençli kentlerde sistem, ani ortaya çıkan iç veya dış şoklar karşısında uyum sağlayabilen, esnek, değişebilen ve dönüşebilen bir yapıdadır (Ersavaş, 2020: 10-15). Bu da davranış ve planlamada iş birliğini, toplumun tüm paydaşlarının katılımıyla kolektif karar alma disiplini, süreçte yer alacakların görev ve sorumluluklarının önceden belirlenmiş olmasını yani kriz eylem planlarının yapılmış olmasını gerektirmektedir. BM-Habitat Kentsel Dayanıklılık Merkezi'ne göre de dirençli şehirler, ani veya beklenen tüm risk, tehlike veya krizlere hazırlıklı olmak ve bunlara derhal yanıt verebilmek için katılımcı anlayışla planlar yapar ve bu planlara uygun hareket eder (BM-Habitat, 2021).

Şehirlerin tehlikelere açık olma olasılığı yani riskleri, baskı veya stres yaşayabilecekleri kaynaklar farklı olabilmektedir (Genç, 2007: 201). Bir şehir ekonomik kaynaklı risklerle karşı karşıya iken, diğeri sel, deprem gibi coğrafi durum veya çevresel etkilerden kaynaklanan risklerle, bir diğeri ise yönetsel krizlerle mücadele etmek zorunda kalabilir ve hatta bunlar aynı anda birbirlerini tetikleyerek daha karmaşık sorunlara da neden olabilir. Stres veya baskının kaynağı ne olursa olsun her şehrin mücadele etmek zorunda olduğu durumlar bulunmaktadır. Bunlarla mücadele etmek ve yaşanabilecek çoklu şok ve stres kaynakları karşısında dirençlerini artırmak için en önemli şey iyi planlama yapmaktır. İyi planlama sayesinde şehir üzerinde baskı oluşturabilecek durumlar öngörülebilir olduğu için yıkıcı etkileri azaltılabilecek, yeni duruma uyum kolaylaşacak, hizmetler aksamadan devam edebilecek veya en başından kaynakta çözülebilecek duruma gelebileceklerdir.

Son yıllarda akademik alanda yapılan çalışmalar kentsel dirençlilik kavramının, çok paydaşlı iş birliği ile hazırlanacak ve uygulanacak esnek ve özgün planlar ile eyleme dönüşebileceğini göstermiştir (Salizzoni vd. 2020: 14). Bu noktada şehirlerin dirençliliklerini artırmak ve bunu sağlamaya yönelik eylem planlarının kentin tüm risk ve krizlerini rasyonel bir şekilde değerlendirebilecek şekilde hazırlanması gerekmektedir. Kentin yapısına, risklerine uygun olmayan değerlendirmeler neticesinde uygun olmayan eylem planlarının ortaya konulması muhtemel bir kriz anında büyük sorunların yaşanmasına neden olacaktır. Kente uygun hazırlanacak planlar için sürecin hazırlık aşamasından başlamak üzere toplumsal farkındalığın artırılması, hiyerarşik yapılanma yerine iş birliğine uygun yatay bir örgütlenmeyle

oluşturulacak çalışma grupları oluşturulması ve tüm kaynakların verimli kullanılması gerekmektedir. Kentin eylem planlarının çok paydaşlı iş birliği ile yapılması, kentin kendine özgü risk ve kriz değerlendirmelerinin rasyonel ve gerçekçi yapılması, kriz anlarında ortaya çıkacak durumların kaosa dönmesinin engellenmesi, hızlı ve etkin müdahalenin yapılması, kentin tüm kaynaklarının alternatifli çözümlerle birlikte ve iyi bir koordinasyonla verimli kullanılması açılarından oldukça önemlidir. Bu noktada kentin tüm paydaşlarının ortak akılla ortaya koyacakları eylem planlarının duruma göre alternatifli çözüm yolları içerecek ve esnek bir uygulama yapısına sahip olması da gerekmektedir. Tek elden çıkan, öngörülebilir veya öngörülemez riskleri ortak akılla iyi tanımlamayan, alternatifli çözüm yollarını içermeyen ve esnek olmayan planlar, uygulanma kapasitesi düşük ve kent kaynaklarının kötü kullanımına neden olacaktır.

Katılımcı anlayışla oluşturulan dirençli kent planları; esnek, kapsayıcı, koşullara uyum sağlayabilen, alternatifleri olan, geçmiş deneyimlerden elde edilen bilgileri geleceğe yansıtabilen, sağlam kurgulanmış olmalı ve sorunlar karşısında hızlı ve etkili çözümler üretebilecek yeteneğe sahip yöneticiler tarafından uygulanmalıdır (BM-Habitat, Local Governments' Pocket Guide to Resilience, 2015: 99). Böylece şehrin tüm paydaşları şehirlerine ait tüm riskleri bilmekte, ortaya çıktığında derhal aksiyon alabilmekte, uyum sağlayabilmekte ve tanımlanmış görev ve sorumluluk alanları ile karışıklığa imkan verilmemektedir. Hali hazırda şok/kriz ile karşı karşıya bulunan şehir sakinleri ikinci bir kaos yaşamadan, hizmetlere ulaşabilme ve yönetimin kendilerinin yanında olduğunu görerek sakinleşmekte ve güven ortamına derhal kavuşmaktadır.

Etkili ve verimli çalışan risk veya kriz eylem planı için hazırlık, önleme ve müdahale olmak üzere üç adım bulunmaktadır (OECD Green Growth Studies, 2018: 26).

1. Hazırlık Aşaması: Tehlike ve risklerin tanımlanması ve tanınması için önemli ve erken aşamadır. Eksik veya yanlış yapılan hazırlık çalışmaları planın çalışmasını engelleyebileceği gibi riski de şiddetlendirebilecektir. Bu aşamada yapılan etkin, kapsayıcı, işbirlikçi ve etkili çalışma, ortaya çıkabilecek muhtemel riskleri en aza indirgeyebileceği gibi etkilerini de sınırlayacak, farkındalığı artırmasına yol açacaktır.

2. Önleme Aşaması: Kentlerin sosyal, beşerî ve ekonomik kaynaklarının, yatırımlarının ve uzun vadeli planlamalarının güvenli ve riski en az olan alanlara yönlendirildiği, kentleşmenin bu alanlarda olmasının teşvik edildiği aşamadır.

Bu aşamada yapılacak çalışmalar ve planlamalar, ortaya çıkabilecek en kötü senaryolara göre yapılmalı, buna uygun çözüm ve fikirler üretmelidir.

3. Müdahale Aşaması: Beklendik veya beklenmedik krizlere karşı güçlü ve etkili koordinasyon planlaması ve sonuçlarında ortaya çıkacak maliyetlere hazırlıklı olmak üzere kaynakların hazır tutulduğu, hızlı, etkin ve yerinde çözümler üretildiği aşamadır. Hazırlık aşamasında bütün ihtimaller ve olası senaryolar en rasyonel şekilde kurgulanmış ve planlanmış ise bu aşamada krizi yönetmek, etkilerini absorbe etmek, yeni duruma uyum sağlamak kolaylaşacak, hizmetler aksamadan devam edecektir.

3. MONTREAL DİRENÇLİ ŞEHİR STRATEJİSİ

Montreal, Quebec eyaletinin en büyük, Kanada'nın ikinci büyük kentidir. Dünyada Paris'in ardından Fransızca konuşulan en büyük kenttir. Kent nüfusu yaklaşık olarak 5 milyon olup, bunun büyük çoğunluğu kent merkezinde yaşamaktadır. Kentin iklimi, ülkenin ortalamalarına göre daha sert olarak bilinmektedir. Yazları sıcaklık ülke ortalamalarının üzerinde seyrederken, kışları daha yağışlı, soğuk ve sert geçmektedir (www.livingin-canada).

Montreal, hemen her şehir gibi, insan veya doğal kaynaklı birçok risk ve şehir üzerinde baskı yaratan durumla karşı karşıya kalmaktadır. Şehirde 1998 yılında yaşanan buz fırtınasından sonra en büyük doğal afet, 2017 yılında yaşanan sel felaketidir. Sel felaketinin ardından şehirde 20 yıl sonra olağanüstü hal ilan edilmiş, resmi daireler kapatılmıştır. Bunların ardından 2013 yılında Lac-Megantic felaketi ve 2016 yılında otoyolda bir tankerin patlaması felaketleri yaşanmıştır. Yaşanılan bu son felaketler, endüstriyel ve teknolojik kaynaklı riskleri ve bunların şehir içinde taşınması ve depolanması ile ilgili durumların tekrar değerlendirilmesi gerçeğini ortaya koymuştur. Şehirde yaşanan bu felaketlerin yanı sıra çevre şehirlerde ve ülkelerde yaşanan terör saldırıları, 2015-2017 yılları arasında yaşanan büyük mülteci akınından kaynaklanan barınma krizi, zaman zaman yaşanan alt ve üst yapı gibi sorunlar şehir üzerinde başka stresler ortaya çıkarmaktadır (Montreal's Resilient City Strategy, 2018: 10-18).

Yaşanılan tüm bu şok veya stres durumlarının ardından, şehrin yapısına ve dinamiklerine uygun, etkin ve verimli hizmeti artıracak, toplumsal farkındalığın artmasına katkı sağlayacak, alternatif çözüm yolları içeren, esnek ve çok paydaşlı iş birliği ile hazırlanan stratejinin önemi bir kez daha ortaya konulmuştur. Montreal'in bir yandan gelişirken, bir yandan da yakın geçmişte yaşadığı krizler ve olası risklerinden yola çıkarak öngörme, önleme ve uyum sağlama kapasitesini artırmak, tüm kurumların ve sistemlerin ayakta kalmasını sağlayacak çözümler geliştirmek ve şehri daha dirençli hale getirmek üzere plan

ihtiyacı olduğu açık bir şekilde ifade edilmiştir. Buradan hareketle şehir yönetimi tarafından mümkün olan en yüksek katılımı ve iş birliği ile Montreal Dirençli Şehir Stratejisi hazırlıklarına başlanmıştır. Stratejinin hazırlanması için yapılan planlama dahilinde, dünyada bu konuda iş birliğinin artmasını teşvik etmeye yönelik oluşturulan 100 Dirençli Şehir Ağı'na 2014 yılında katılmış ve bu ağa katılan ilk Kanada şehri olunmuştur (Montreal's Resilient City Strategy, 2018: 19-21).

Montreal'in Dayanıklı Şehir Stratejisi, tanımı gereği kapsamlı ve tüm sistemlerle uyumlu çalışması gerektiği için uygulanması da aynı şekilde kapsayıcı ve uyumlu iş birliği ile olmalıdır. Koordinasyonun şehir yönetiminde olduğu bu mekanizma içerisinde tüm kamu ve özel kurumlar, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ve gönüllü vatandaşlar bulunmalıdır. Ancak uyumlu iş birliği ve geniş katılımı yürütülen bir dizi faaliyetlerle hedeflere ulaşılabilmesi mümkündür. Montreal şehir yöneticileri de bu bilinç ve gerçeklik içerisinde sorumlu davranmış ve 2016 yılında dirençli şehir olmak üzere yapılacak planlamaları yürütmek ve koordinasyonu sağlama üzere Bureau de la resilience adıyla ofis kurulmuştur. Ofis, öncelikle yerel yönetim organizasyonu içerisinde yer alarak şehir için ortaya çıkabilecek öngörülebilir ve öngörülemez riskleri tanımlayacak ve risk önleme noktasında iş birliği yapmak üzere çok paydaşlı bağlantılar kuracaktır (Montreal's Resilient City Strategy, 2018: 23-24).

Ofisin belli başlı görevleri şunlardır:

- ⊙ Montreal'in Dayanıklı Şehir Stratejisini geliştirmek ve yaymak,
- ⊙ Şehrin dayanıklılıkla ilgili şimdiki ve gelecekteki genel bir değerlendirmesini yapmak ve ilgili güvenlik açıklarını belirlemek,
- ⊙ Tutarlı ve koordineli bir ortak eylem planı hazırlamak ve bunu düzenli olarak güncellemek,
- ⊙ Kentin dirençliliğini artıracak diğer projeleri desteklemek ve paydaşlarla iş birliği yapmak,
- ⊙ Etkinliğini değerlendirmek için eylem planının sonuçlarını takip etmek,
- ⊙ Kentsel dayanıklılık kavramını, politikalarına, planlarına ve stratejilerine entegre etme konusunda belediye yönetimine tavsiyede bulunmak,
- ⊙ Stratejiye dahil olan iç ve dış bütün ortaklarla en iyi uygulamaların paylaşılmasını teşvik etmek (Montreal's Resilient City Strategy, 2018: 23-24).

Ofisin ve tüm paydaşların yoğun çalışmaları sonucunda 2018 yılında Montreal Dayanıklı Şehir Stratejisi hazırlanmıştır. Stratejide, şehir için ortaya çıkabilecek bütün riskler tanımlanmış ve bunun tüm vatandaşları tehdit edebileceği ortaya konmuştur. Şehir için muhtemel olan şok (ani gelişen) ve stres (baskı yaratan) örnekler ayrı ayrı ele alınmıştır. Buna göre; sel, kar fırtınası, deprem, aşırı sıcaklık, deprem, terör saldırısı, siber saldırı, pandemi, endüstriyel kaza ve su kirliliği ani gelişen durumlar olup şok olarak tanımlanmıştır. İklim değişikliği, ekonomik kriz, alt ve üst yapı sorunları, trafik sıkışıklığı, yoksulluk, sosyal eşitsizlik ve suç durumları ise şehir üzerinde baskı yaratan, stres durumları olarak tanımlanmıştır (Montreal's Resilient City Strategy, 2018: 13).

Beş yıllık eylem planı olarak ortaya konan Montreal Dayanıklı Şehir Stratejisi, dört ana yönelim ve 12 hedeften oluşmaktadır. Stratejide yer alan 4 ana eylemden; birleşik ve güvenli toplum oluşturulması, yaşam alanının korunması ve ekonomide yenilikçiliğin kazandırılması eylemleri şehri etkileyebilecek geniş konuları ortaya koyan eylemlerdir. Stratejinin dördüncü ve son eylemi olan çok paydaşlı iş birliği ve yönetim, özellikle acil durumlarda kilit rol oynayan ve şehrin esnekliğine katkı sağlayan ve tüm diğer eylemleri destekleyen eylem olarak belirtilmektedir. Belirtilen 4 ana eylem 12 hedefle desteklenmiş ve her bir eylemin çalışma takvimi planlanmıştır. Buna göre birleşik ve güvenli toplum oluşturulması için ilk olarak, mahallelerde yuvarlak masalar kurulacaktır. Burada şehrin tüm sakinlerinin görüş ve önerileri yerinde öğrenilecek, bireysel ve toplumsal afet ve kriz farkındalığı artırılacak, sosyal dayanışma ruhu geliştirilecek, kapasiteler yerinde tespit edilecek, kriz anlarında ortaya konan iyi uygulamalar tanıtılacaktır. Ortaya çıkan veriler sonucunda bireysel ve toplumsal güvenliği artıracak önlemler alınacak ve eylemler geliştirilecek, özellikle savunmasız kesimlere yardım ve iş birliği mekanizmaları devreye sokulacaktır (Montreal's Resilient City Strategy, 2018: 20-26).

Stratejiye göre birleşik ve güvenli toplum ana eyleminin ilk hedefi, toplumun doğal koşullara uyum sağlama ve tepki verme kapasitesini güçlendirmek ve risklerini iyi öğrenmesini sağlamaktır. Doğal veya insan kaynaklı tüm risk veya krizlerin ilk etkileneni canlılardır. Bunlar bazen can kaybına, bazen ev, işyeri, mal gibi ekonomik kayıplara, çoğu zaman da psikolojik etkilere maruz kalmaktadır. Ancak insanlar yaşadıkları yerin risklerinden habersizdirler. İnsanların yaşadıkları yeri iyi tanımları, risklerini ve krizlerini iyi bilmeleri gerekmektedir. Yaşadıkları çevrede ortaya çıkacak olası felaket durumlarında bireysel olarak ne yapmaları, nereye ve nasıl ulaşabilecekleri, hazırlıklarının nasıl olması gerektiği gibi konularda bilinçlendirme ve bilgilendirme ihtiyaçları bulunmaktadır. Bu amaçla acil durum hazırlık ve toplumsal bilinçlendirme atölye çalışmaları yapılması, afet ve kriz konularında

faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının ve gönüllü platformların desteklenmesi gerekliliği ortaya konulmuştur (Montreal's Resilient City Strategy, 2018: 27- 28).

Birleşik ve güvenli toplum ana eyleminin ikinci hedefi, Montreal'de yaşayan düşük gelirli, sağlıklı ve güvenli barınma koşulları olmayan, gıdaya ulaşamayan, sosyal ve ekonomik bakımdan sıkıntı yaşayan kesimlere ulaşılması ve bunların kapasitelerinin artırılmasıdır. Aksi takdirde bu kesimlerde toplumsal hayatı etkileyecek krizler ortaya çıkabileceği gibi şok durumlarından da daha fazla etkilenerek krizlerin artmasına sebep olacağı belirtilmiştir. Bunun için öncelikle büyük ölçekli barınma eylem planı yapılması ve konut ihtiyacının giderilmesi, acil durumlarda kullanılacak barınma yerlerinin kapasitesinin artırılması ve güncel olarak kontrol edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bunu desteklemek üzere ekonomik-sosyal ve çevresel bakımdan savunmasız olan bölgelerde sürdürülebilir kalkınma modelleri oluşturulmalı, alternatif yöntemlerle katma değeri yüksek ekonomik değerler elde edilmesi teşvik edilmeli, şehrin gıda sisteminin dayanıklılığı ve çıktısı artırılmalı, üretim ve tedarik zincirinde yer alanlar teşvik edilmelidir (Montreal's Resilient City Strategy, 2018: 28).

Eylemin üçüncü hedefi, vatandaşlar arasında dayanışmayı teşvik etmek ve güvenlik açıklarını azaltmak için karşılıklı yardım ve katılım mekanizmaları geliştirmek olarak tanımlanmıştır. Vatandaşlar arasında karşılıklı yardım ve iş birliği mekanizmalarının geliştirilmesi sayesinde, güçlü komşuluk bağlarıyla yurttaşlık bilincinin oluşmasına, yaşam kalitesinin yükselmesine, güvenlik açıklarının giderilmesine ve güçlü dayanıklı şehirler inşa edilmesine yardımcı olunacaktır (Montreal's Resilient City Strategy, 2018: 28).

Stratejide, özellikle acil yardım gerektiren afet durumlarında vatandaşlar arasında kurulan güçlü komşuluk bağlarının hızlı ve etkin müdahaleyi kolaylaştırdığı ve normale dönüş için fayda sağlayacağı ortaya konulmaktadır. Buna göre topluluğun ve şehrin direncini geliştirmek için insan ilişkilerinin güçlendirilmesi gerekmektedir. Sosyal sermaye olarak adlandırılan bu ilişkiler, bireyler arasındaki güvene, toplumdaki dayanışma ağlarının gücüne ve vatandaşların karşılıklı yardım ve iş birliği uygulama istekliliğine dayanmaktadır. Bu noktada başta yerel yönetimler olmak üzere şehirde bulunan birçok kamu ve özel kuruluşlar, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ve gönüllüler karşılıklı iş birliği içerisinde görev almaktadır. Kurulan güçlü sosyal ağlar sayesinde herkesin eşit bir şekilde hizmetlere ulaşması sağlanmakta, belirli gruplara yönelik oluşan önyargılarla mücadele edilmekte ve güvenli, adil ve

sürdürülebilir Montreal topluluğunun gelişimi desteklenmektedir. Plana göre kurulan güçlü iş birliği mekanizmaları içerisinde göçmenlerin şehre entegrasyon süreci ihmal edilmemeli, onların karşılaştıkları güçlükleri giderecek, dirençlerini ölçecek ve bunu artıracak mekanizmalar devreye sokulmalı, maddi destek verilmelidir. Yine planın ilgili ana eylem planını gerçekleştirmek üzere savunmasız durumdaki ve özellikle belli afetlere doğrudan maruz kalabilecek kişiler, listeleme yoluyla güncel olarak takip edilmeli, bunlarla acil durumlarda kurulacak iletişim ağları oluşturulmalıdır (Montreal's Resilient City Strategy, 2018: 29-33).

Stratejinin ikinci ana eylemi yaşam alanının korunmasıdır. Bu, temel kamu hizmeti olarak kabul edilen alt ve üst yapı sistemlerini, su ve kanalizasyon gibi sistemleri, yeşil alanlar dahil tüm çevreyi, arazilerin doğru kullanımını ve dolayısıyla insan sağlığını ve yaşam kalitesini etkileyen tüm alanları içeren bir koruma olmalıdır. Yaşam alanlarında ortaya çıkacak koruma ve yenileme sistemleri şehrin gelişmesine, risk veya krizlerin çevresel ve sosyal etkilerinin doğru tanımlanmasına, dolayısıyla etkin ve verimli çözümler üretilmesine katkı sağlayacaktır. İlgili ana eylemin ilk hedefi, iklim değişikliği ve şehre özgü güvenlik açıklarının doğru tespit edilmesi, arazi kullanımında risklerin daha iyi değerlendirilmesi ve buna uygun altyapı planlaması yapılmasıdır. Doğru ve yerinde yapılan planlama sayesinde bazı risklerin önceden engellenebileceği, sonuçların hafifletilebileceği ve çözümlerin kolaylaştırılabileceği savunulmaktadır. Şehirde yapılması gereken uygun arazi, alt yapı ve yeşil alan planlamaları ile hedefin gerçekleşme düzeyinde çok paydaşlı ve karşılıklı iş birliği yine kilit konumda bulunmaktadır. İşin ilgisi olan tüm kurumlar ve etkilenecek kesimler planlama sürecinde güçlü iş birliği yapmalı ve ortak akılla çözümler üretilmelidir. Yapılacak ortak planlamada şehir için tehlike yaratabilecek endüstriyel riskler de göz ardı edilmemeli, özellikle bunların taşınması sırasında ortaya çıkabilecek riskleri en aza indirgeyecek yöntemler bulunmalı, gerekiyorsa şehrin dışında yeni yollarla nakliyesi sağlanmalıdır (Montreal's Resilient City Strategy, 2018: 34-35).

Yaşam alanının korunması ana eyleminin ikinci hedefi, Montreal şehrinin ekosistemini düzenleyici ve geliştirici planlamalar yapılmasıdır. Bu sayede kentsel ısı adası etkileri azaltılarak sıcaklığın daha etkin bir şekilde düzenlenmesine yardımcı olunacak, yeraltı suyu tutma kapasitesini artırılarak yağmur suyu yönetimi kolaylaşacak ve atmosferik kirlilikle mücadele kabiliyeti artırılabilecektir. Yapılacak analizler, düzenlemeler ve planlamalar şehrin yaşayabileceği doğal çevre felaketlerini belki önlemeyecek ancak, alınacak önlemler ile şehrin direnci artırılırken yıkıcı etkilerin hafifletilmesine yardımcı

olacaktır. Bu hedefin gerçekleştirilmesinde de çok paydaşlı iş birliği ve ortak akıl kilit rol oynamaktadır (Montreal's Resilient City Strategy, 2018: 36-37).

Yaşam alanlarının korunması ana eyleminin üçüncü hedefi, şehrin geçmişte yaşadığı ve özellikle doğal çevresel etkilerle meydana gelen afet durumlarında yaşananların iyi analiz edilmesi, eksik noktaların net bir şekilde ortaya konulması ve geleceğe yönelik kalıcı çözümler üretilmesidir. Bu sayede yaşanılması muhtemel risklerin önlemleri ve etkilerini azaltma yöntemleri doğru tanımlanıp sınıflandırılabilir, sürdürülebilir, kalıcı ve sosyal kabul edilebilirliği yüksek esnek çözümler ortaya konulabilecektir (Montreal's Resilient City Strategy, 2018: 37).

Eylemin dördüncü hedefi, Montreal genelinde iklim değişikliğinin etkilerine karşı kalıcı çözümler ortaya konulması ve özellikle alt yapı, ulaşım, iletişim ve binaların dayanıklılığının tespit edilmesi, sıkıntılı noktaların güçlendirilmesi ve olası felaket durumlarında etkilerini en aza indirgeyecek önlemlerin alınmasıdır. Bunun sağlanması için yerel yönetim yetkilileri ve acil müdahale ekiplerinin acil durum prosedürlerini işlevsel hale getirmeleri, organizasyonel planlamalarını yapmaları, şehir genelinde potansiyel etkilerin iş birliği ile azaltılmasını sağlayacak önlemler almaları, direnci geliştirecek ağları kurmaları ve iyi uygulama örneklerinden yola çıkarak şehre en uygun planlamaları yapmaları gerekmektedir (Montreal's Resilient City Strategy, 2018: 38).

Eylemin beşinci hedefi akıllı şehir uygulamaları ile kentsel direncin artırılmasıdır. Özellikle kamu hizmetlerinin akıllı şehir uygulamalarıyla desteklenmesi ve yaygınlaştırılması, veri depolama ve kullanma sistemlerinin etkin ve verimli kullanılması, iyi uygulama örneklerinin şehir özelinde yapılacak iş birlikleriyle geliştirilmesi ve uygulanması kentsel direncin artırılmasında önemli noktalar olarak ortaya konulmaktadır (Montreal's Resilient City Strategy, 2018: 39).

Stratejinin üçüncü eylem planı, yenilikçi ekonominin geliştirilmesidir. Buna göre Montreal şehrinin ekonomisi son birkaç yılda hızlı büyümesine karşın, artan kentleşme, nüfusun yaşlı olması ve yaştan kaynaklanan emeklilikler sebebiyle iş gücü açığının artması beraberinde bir dizi sosyo-ekonomik sorun getirmektedir. Ekonomik gelişmenin istenilen seviyeye ulaşması, yenilikçi teknolojilerle desteklenmesi ve üretim artışının sağlanması için bir yandan şehre farklı ülkelerden yeteneklerin çekilmesi ve bunlara şehri cazip hale getirecek iyi yaşam koşullarının sunulması bir yandan da şehrin ekonomik faaliyetlerinde yer alan şirketlerin dirençlerini artıracak önlemlerin alınması, bunlara yerel yönetim

tarafından yapılacak acil durum müdahale planlarının hazırlanması, şirket çalışanlarının acil durumlara hazırlıklarını sağlayacak gerekli teknik ve mali desteğin sağlanması, farkındalıklarını artıracak eğitimlerin verilmesi, şehrin özellikle ulaşım ve alt yapı hizmetlerinin uygun hale getirilmesi gerekmektedir. Bu noktada eylemin birinci hedefi, afet veya kriz durumlarında en çok etkilenecek işletmelerin belirlenmesi, bunların afet sonrasında mümkün olan en kısa sürede normale dönmelerini sağlayacak önlemlerin alınması, acil fon desteklerinin ortaya konulması ve buna uygun mali planlamaların yapılmasıdır. Planlamanın istenilen hedefe ulaşması için süreçten etkilenecek ve yararlanacak herkesin aktif katılımı olmalı ve olası sıkıntıları ve çözümleri ortaya koyabilecekleri iş birlikleri yapılmalıdır (Montreal's Resilient City Strategy, 2018: 40-42).

Eylemin ikinci hedefi, ekonomik hareketlenmeyi artıracak güvenli ve dirençli ulaşım ağlarının olmasıdır. İnsan, mal ve hizmetlerin kaliteli, güvenli ve konforlu ulaşmaları için kara, hava, demiryolu gibi ulaşım sistemlerinin dirençlerinin artırılması, toplu taşıma ağlarının herkesin eşit şekilde yararlanacağı hale getirilmesi, yolların modern kamera ve kontrol sistemleriyle daha güvenli hale getirilmesi, trafik sıkışıklığını azaltıcı bir dizi önlem alınması gerekmektedir. (Montreal's Resilient City Strategy, 2018: 42-43).

Yenilikçi ekonominin geliştirilmesi eyleminin üçüncü hedefi, günlük kullanım ve acil durumlar için akıllı uygulamaların yaygınlaştırılmasıdır. Özellikle trafik ve yol ağları konusunda kullanılacak sinyalizasyon, kamera, mesaj ekranı vb. akıllı çözüm uygulamaları sayesinde şehir trafiğinin yönetimi ve akışının düzenlenmesi kolaylaşacak, yaya ve araç trafiği kontrol edilecek, yaya ve araçların acil tahliyesini gerektiren durumlarda yönlendirme sağlanacak, ayrıca yol ağlarının alt yapı ve diğer gerekli kontrolleri ortaklarla dijital olarak anlık paylaşılacak ve uygun çözümler getirilecektir (Montreal's Resilient City Strategy, 2018: 43).

Yenilikçi ekonominin geliştirilmesi ana eyleminin dördüncü hedefi, şehrin ekonomisinin esnekliğinin ve sürdürülebilirliğinin teşvik edilmesidir. Stratejide Montreal'in çok dilli, çok kültürlü, çok yetenekli ve çok çeşitli iş gücüne sahip olduğu ve bunun gerek eğitimler gerekse mali destekler yoluyla gelişiminin teşvik edilmesinin önemine vurgu yapılmıştır. Bu noktada Stratejinin her hedefinde kilit rol oynayan çok paydaşlı iş birliği bir kez daha ortaya konulmuştur. Buna göre yerel yöneticiler, üniversiteler, şirketler, sanayi-ticaret odaları ile özellikle azınlıklar, savunmasız grupta bulunanlar ve ekonomik olarak desteklenmeye ihtiyacı olanlar arasında yoğun eğitim-istihdam iş birliği

yapılmalı, bu kesimlerin ekonomik dayanırlıkları artırılmalıdır (Montreal's Resilient City Strategy, 2018: 43-45).

Stratejinin son ve dördüncü ana eylemi şehrin yöneticileri ve diğer tüm aktörleri arasında kurulacak ve sayılan üç ana eylemin her hedefinde olmazsa olmaz olarak ortaya konulan çok paydaşlı iş birliğinin, tüm kamu hizmetlerinde, etkin, verimli ve güçlü olarak kurulmasıdır. Katı ve karmaşık bürokratik yapılar, sektörler arası iletişimde yaşanan eksiklikler, risk yönetimi kültürünün olmaması, günlük veya acil durumlarda güvenlik açıklarının ortaya çıkmasına ve müdahalede etkinliğin azalmasına yol açmaktadır. Acil durumlara karşı teknik ekipman olarak hazır olunması kadar, toplumun hazırlıklı olması, birbiriyle uyumlu ve iş birliği içerisinde çalışan yapıların olması da önemlidir. Bu yapı içerisinde yaşam koşullarını veya güvenliği tehdit edecek öngörülebilir/öngörülemez rahatsızlıklar, kapsamlı bir risk analizi ile ortaya konulmalı ve eksiksiz bir şekilde diğer tüm aktörlerle paylaşılmalıdır (Montreal's Resilient City Strategy, 2018: 47).

Stratejiye göre bir şehrin direncini artırmanın temel unsurları, karşılıklı iletişim, etkili iş birliği, karar verme süreçlerine etkin katılım ve tüm paydaşlar arasında artan koordinasyondur. Koordinasyon, yatay ve dikey olmak üzere iki şekilde olmalıdır. Yatay koordinasyon, sürekli bilgi paylaşımı yapılması ve afet sonrasında alınan derslerden yararlanmak için etkili bir yol olup, yerel yönetimin kendi içerisinde ve şehirdeki tüm paydaşlar arasında kurulan çalışma ağlarını kapsamaktadır. Dikey koordinasyon ise ülke idaresi düzeyinde görev alan federal, eyalet ve diğer yönetimler ile şehirde bulunan tüm aktörler arasında kurulan daha geniş bir iletişim ağı olup, yatay koordinasyonu desteklemektedir (Montreal's Resilient City Strategy, 2018: 47-48).

Çok paydaşlı iş birliği eyleminin birinci hedefi, şehri beşeri, sosyal, ekonomik ve fiziki bütün unsurlarıyla olası tüm risklere veya şoklara karşı hazırlıklı hale getirmek, riskin olası etkilerini en hafif şekilde atlatmak, şehrin direncini artırmak, güvenlik açıklarını en aza indirerek vatandaşlarını korumak amacıyla iyi bir planlama yapılmasıdır. Bu planlama, acil bir durum anında yapılması gerekenlere uygun hazırlığın ötesinde, gelecekte yapılması gereken önleme ve azaltma faaliyetlerine ilişkin olarak, yaşanan şokların ardından gerekli dersleri çıkararak öğrenme kapasitesini artırmalı ve geliştirmelidir. Planlama faaliyetlerinin başlangıcından devam eden tüm aşamalarına kadar olan sürece yerel yönetimlerin koordinasyonunda çok paydaşlı iş birliği hakim olmalıdır (Montreal's Resilient City Strategy, 2018: 49-50).

Eylemin ikinci hedefi, şehir genelinde risk veya krizlere karşı toplumsal bilinçlendirme ve eğitim kampanyası yürütülmesidir. Bu kapsamda ilk olarak Montreal belediyesinin çalışanlarına afet hazırlık ve planlama eğitimi verilecektir. Bu sayede belediyesinin direnç kapasitesinin artmasına katkı sağlanırken aynı zamanda şehir sakini olan çalışanların bilgi birikimlerinin artmasıyla toplumsal bilincin gelişmesine katkı sağlanacaktır (Montreal's Resilient City Strategy, 2018: 51-52).

Çok paydaşlı iş birliği eyleminin üçüncü hedefi, sosyo-ekonomik kırılganlık endekslerinin hazırlanmasıdır. Endekste, olası iklim tehlikelerinin analizi, güvenlik açıklarının değerlendirilmesi, şehrin karşı karşıya kalacağı çevresel veya diğer kaynaklı olası risklerden en fazla etkilenecek kesimlerin değerlendirilmesi ve buna uygun haritalandırma yer alacaktır. Endeks, sosyo-ekonomik olarak kırılgan grupları ortaya koyarken, bunları iyileştirmek üzere yapılması gereken çalışmalara da kaynak olacaktır (Montreal's Resilient City Strategy, 2018: 53).

Çok paydaşlı iş birliği eyleminin dördüncü hedefi, Montreal çoklu risk izleme sisteminin oluşturulmasıdır. Sistem, belediye içerisinde kurulacak bir merkez aracılığıyla riskleri doğru analiz edecek, ilgili verileri toplayacak, anlık tahmin ve tespitleri yapacak, aktörleri hızlı bir şekilde harekete geçirecek kapasitede olacaktır (Montreal's Resilient City Strategy, 2018: 53).

Çok paydaşlı iş birliği eyleminin beşinci hedefi, şehirde yer alan tüm aktörleri, teknik ve mesleki bilgiye sahip uzmanlarla iletişim haline geçirmek, ihtiyaç duyulan noktalarda etkin bilgi alışverişini sağlamaktır. Bu noktada gerekli iletişim ve geri bildirim mekanizmalarını Bureau de la Resilience Ofisi yürütecektir. Ofis ayrıca şehrin dayanıklılık göstergelerini güncel olarak tutacak, bu konudaki verileri tüm aktörlerle paylaşacak ve böylece şehirdeki direncin gelişme kapasitesi ölçülecek, eylemlerin gerçekleşme ve ilerleme düzeyi değerlendirilecek, eksik hususlar tamamlanacaktır (Montreal's Resilient City Strategy, 2018: 54).

Eylemin altıncı hedefi, günlük hayat ve afet durumlarında yaşananları, halka anlık ve doğru şekilde bildirmek üzere iletişim ağlarının güçlendirilmesidir. Bu noktada şehrin demografi yapısına uygun olarak bilgilendirme metinleri çok dilli ve herkesin en iyi şekilde anlayacağı bir ifade şekli ile hazırlanmalı ve kamuoyu ile bilgi kirliliğine izin verilmeden anlık olarak paylaşılmalıdır. Ayrıca vatandaşların uygun iletişim ağları vasıtasıyla farkındalıklarını artırıcı bildirim, şok veya stres durumlarını ileten uyarı sistemi devreye sokulmalıdır. Bu sistem, yeni teknolojilerin yardımıyla akıllı telefonlara

entegre edilerek mümkün olan en hızlı ve kolay iletişimi desteklemelidir (Montreal's Resilient City Strategy, 2018: 55).

Risk ve şoklara karşı hazırlıklı, esnek ve dirençli şehir oluşturmak, sosyal, ekonomik ve çevresel zorluklara karşı gelişmeyi sürdürmek, birbirleriyle yardımlaşma ve dayanışma ruhu içerisinde farkındalığı yüksek bir toplum oluşturmak için hazırlanan Montreal Dayanıklı Şehir Stratejisi, beş yıllık somut eylem planlarının gerçekleştirme seviyelerini takip etmek üzere düzenli olarak ara raporlar alınmasını ve bunun paylaşılmasını öngörmektedir. Bu raporlamaların sekreteryaya işlerini Bureau de la Resilience Ofisi yürütecektir. Ofis bünyesinde çok paydaşlı iş birliği ile eylem planı izleme komitesi kurulacaktır. Komite, uygulamayı gözlemlemek, değerlendirmeleri kamuoyu ve yetkililerle paylaşmakla görevli olacaktır (Montreal's Resilient City Strategy, 2018: 56).

Montreal şehrini dirençli hale getirmek üzere yapılan çalışmalar ilgili stratejinin yapılmasından ibaret değildir. Montreal yerel yönetimine ait "montreal.ca" web sitesinde sağlık ve kamu güvenliği başlığı altında, deprem, sel, soğuk/sıcak hava dalgası, fırtına, kar ve buz, tehlikeli madde açığa çıkması gibi yaşanabilecek risk veya stres durumlarına karşı bilgilendirme, risk analizleri ve uyarılar bulunmaktadır. İlgili web sitesinde vatandaşların bu gibi durumlar karşısında neler yapması gerektiğine dair yapılan açıklamaların yanı sıra afet acil durum kitlerinin içeriği, olası afetlerden haberdar olma ve pratik korunma yolları ile aile acil durum eylem planlarının içerikleri hakkında bilgilendirmeler de yapılmaktadır. Bu yolla vatandaşların bireysel, dolayısıyla toplumsal farkındalıklarının artmasına, yeterli ve yerinde bilgilendirmeyle hazırlıklı olmalarının sağlanmasına ve sonucunda şehrin direncinin artmasına katkı sağlaması hedeflenmektedir.

SONUÇ

Kentler değişen ve gelişen küresel dünyada her geçen gün daha önemli bir konuma gelmekte, kentleşme ve nüfus artışı dolayısıyla hemen her alanda bazen beklenen bazen beklenmeyen ani durumlarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bunlara karşı derhal ve hızlı bir şekilde harekete geçmek, krizlere dönüşmeden çözümler üretmek ve yeni normal düzene uyum sağlamak gereklidir. Bunun için ise kente uygun, kentin risk ve krizlerini iyi tanımlayan/tanıyan, güvenlik açıklarını doğru tespit eden, kentin kaynaklarını etkin ve verimli kullanan, alternatifli, esnek ve uyumlu acil durum eylem planları yapılmalı ve buna uygun politikalar üretilmelidir. Bu politikalar, risklerin ortaya çıkmasından sonra hasarın giderilmesinden ziyade, öncesinde risk belirleme, azaltım, tatbikat ve hazırlık çalışmalarını içerecek şekilde yapılmalıdır (Genç, 2015: 398, Genç, 2007:

356). Bir kentin insan, çevre, ekonomik veya sağlık kaynaklı afet veya risklere karşı hazırlıklı, hızlı çözüm üretebilen ve uyum sağlama kapasitesine sahip olması dirençli olmasını, bu da kentlerin yatırım ve kapasite artışlarına imkan vermesi dolayısıyla katma değerinin artmasına yol açmaktadır (Tuğaç, 2019: 1010).

Şehirlerin yaşanabilecek risk veya afetlere hazırlıklı olması, duruma uyum sağlanabilmesi, bu anlarda temel ihtiyaçların karşılanması ve yaşam kalitelerinin devam ettirilebilmesi, şehirleri daha yaşanabilir, korunaklı ve dirençli hale getirmek için başta şehir yönetiminde söz sahibi olan kişi ve kurumlar olmak üzere şehirde yaşayan herkese görev ve sorumluluk düşmektedir. Bu sorumluluk ve görev bilinciyle yerel paydaşlarla oluşturulacak kapsayıcı, katılımcı ve işbirlikçi platformlar sayesinde şehirlerin sorunlarının ve olası krizlerinin daha iyi tanınması ve tanımlanması sağlanırken daha kalıcı, planlı ve yerinde çözümler de üretilebilmesi mümkün olacaktır. Çünkü bir şehri en iyi o şehirde yaşayanlar bilir.

Kent yönetimleri, şehirlerinin direncini artırmak noktasında yapacakları çalışmalara, tüm paydaşların katılımını sağlamalı ve iş birliğine gerekli özeni göstermelidir. Burada kenti oluşturan kamu-özel kurumlar, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları, gönüllüler yer aldığı gibi ulusal ve uluslararası katılımcılar da olmalı ve bu çerçevede yapılacak iş birlikleri de teşvik edilmelidir. Mümkün olan en geniş katılımla hazırlanacak planlarda; şehrin güvenlik açıkları ve riskleri değerlendirilecek, şehre uygun arazi kullanım, çevre, alt ve üst yapı politikaları belirlenecek, risk veya afet durumlarında kullanılacak finansman kaynakları oluşturulacak ve kentin direncini kıran noktalardaki eksikler giderilmeye çalışılarak kent daha dayanıklı hale getirilmeye çalışılacaktır (OECD Green Growth Studies, 2018: 27). Önceden belirlenen planlamaya göre iyi organize olmuş, dayanışma ve yardımlaşma ruhu yüksek, afet ve olası etkileri konusunda farkındalığa sahip toplumlar, sorunlarla daha iyi mücadele edebilir, önceki deneyimlerinden faydalı çıktılar elde edebilir, bunları geleceğe daha verimli olarak aktarabilir, yeni normale hızlıca uyum sağlayabilir ve dolayısıyla daha dirençli hale gelebilirler.

Dirençli şehir oluşturma önündeki engellerin başında eksik kapasite, finansal kaynak yetersizliği, bilgi ve beceri yetersizliği, dayanıklılığın ne anlama geldiğinin öneminin kavranmamış olması, paydaşlar arasında koordinasyonda ve yönetimde yaşanan eksiklikler gelmektedir (BM-Habitat, Local Governments' Pocket Guide to Resilience, 2015: 22). Yaşanılan tüm eksiklikleri en kısa zamanda gidermek ve kapasitelerini artırmak, günümüzde çeşitli sebeplerle artan risk veya krizlerle daha etkin ve hızlı mücadele edilmesi için gerekli ve önemlidir. Bu

noktada konu ile ilgili yapılan alan araştırmaları giderek artmakta ve iyi uygulama örnekleri ortaya konularak kentlere vizyon sağlaması, ilham vermesi ve yol gösterilmesine çalışılmaktadır. Bu çalışmaların gerek merkezi ve gerekse yerel otoriteler tarafından dikkatle takip edilmesi ve en kısa zamanda kentlerinin direnç kapasitelerinin artırılmasına yönelik özgün eylem planlarının ve stratejilerinin ortaya konması gerekmektedir. Bu çalışma ile de yöneticilere çok paydaşlı iş birliğinin en iyi örneklerinden olan Montreal örneği üzerinden Şehir stratejisi hazırlık ve uygulama çalışması aktarılmış ve Şehirlerin kendi risk değerlendirmelerine uygun olarak ortaya koyacakları strateji açısından değerlendirme yapabilecekleri bir çalışma incelenmiştir.

Yakın zamanda ölkemizde yaşadığımız yangın, deprem ve sel felaketleri de göstermektedir ki kentlerimiz her zamankinden daha fazla doğal afet riskinin altındadır. Günlük hayatta yaşanılacak ve hayatın olağan akışını olumsuz etkileyebilecek diğer riskleri de buna eklersek, kentlerin kendi özgün yapılarına uygun, geniş katılımlı eylem planlarının derhal hazırlanması, hazırlanmış olanların güncellenmesi ve acil durumlarda eyleme dönüşebilecek kapasitede olması hayati önemdedir. Çünkü dirençli Şehir, Őehrinde hiçbir kriz veya riske maruz kalmayan değil, her ne sebeple olursa olsun beklenmedik biçimde ortaya çıkan, ani gelişen durumlar karşısında hazırlıklı olan ve rasyonel çözümler üretebilen Şehirlerdir.

KAYNAKÇA

Balamir, Murat, (2007), "Afet Politikası, Risk ve Planlama", TMMOB-Afet Sempozyumu, 5-7 Aralık 2007, Mattek Matbaası, Ankara, s. 31-43.

Carmin, JoAnn, David Dodman, Linda Harvey, , Shuaib Lwasa ve Patricia Romero Lankao (2011), "Urban Adaptation Planning and Governance: Challenges to Emerging Wisdom", Konrad-Otto Zimmermann (Ed.), Resilient Cities: Cities and Adaptation to Climate Change Proceedings of The Global Forum 2010, Local Sustainability 1, (Newyork: Springer): 123-130.

Cartails, Constantinos (2014), "Toward Resilient Cities- A Review of Definitions, Challenges and Prospects", Advances in Building Energy Rersearch, 8(2): 259-266.

Chelleri, L. (2012). From the «resilient city» to urban resilience:A review essay on un-derstanding and integrating the resilience perspective for urban systems. Docu-ments d'Anàlisi Geogràfica, 58(2), 287-306.

Cifdaloz, O., A. Regmi, J.M. Anderies, and A.A. Rodriguez. 2010. Robustness, vulnerability, and adaptive capacity in small-scale social-ecological systems: the Pampa Irrigation system in Nepal. Ecology and Society 15(3):39. URL: <http://www.ecologyandsociety.org/vol15/iss3/art39/>.

Dubbeling M., Campbell, C., C., Hoekstra F. ve Veenhuizen, R. (2009). Building resili-ent cities, Urban Agriculture Magazine, 22, 3-11.

Ersavaş, Kavanoz, S., (2020), "Kentsel Direnç Kavramı Üzerine", Kent ve çevre Araştırmaları Dergisi, 2(1): 5-24.

Etinay, N., Egbu, C. ve Murray V. (2018). Building urban resilience for disaster risk management and disaster risk reduction. Procedia Engineering, 212, 575-582.

Folke, Carl, (2006), "Resilience: The Emergence of A Perspective for Social-Ecological Systems Analyses", Global Environmental Change, 16: 253-267.

Folke, Carl, Stephen, R. Carpenter, Brian Walker, Marten Scheffer, Terry Chapin ve Johan Rockström (2010), "Resilience Thinking: Integrating, Adaptability and Transformability, Ecology and Society, 15(4): 1-20.

Genç, F. Neval, (2015), Doğal Afet Riskleri ve Türkiye'de Kentleşme, 387-406.

Genç, F. Neval, (2007), Türkiye'de Doğal Afetler ve Doğal Afetlerde Risk Yönetimi, Stratejik Araştırmalar Dergisi, Şubat 2007, Sayı 9, 201-226.

Genç, F. Neval, (2007), Türkiye’de Kentleşme ve Doğal Afet Riskleri ile İlişkisi, TMMOB Afet Sempozyumu, 349-358.

Godschalk, D., R. (2003), “Urban Hazard Mitigation: Creating Resilient Cities”, *Natural Hazard Review*, 4(3): 136-143.

İsbir, E., Genç, F. Neval, (2008), “Uluslararası Afet Müdahale Hukukuna Doğru, Türk Afet Yönetim Sistemi”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 41, Sayı 1, Mart, s. 15-41.

Jabareen, Yosef., (2013), “Planning The Resilient City: Concepts and Strategies For Coping with Climate Change and Environmental Risk”, *Cities*, 31: 220-229.

Keleş, Ruşen, (2007), “Afet Yönetimi Açısından Türkiye’de Merkezi ve Yerel Yönetim”, *Afet Risk Yönetimi*, (Der. N. Ekin, A. Güner, K. Demeter), İstanbul, Beta Basım, s. 15-25.

Montreal’s Resilient City Strategy (2018), <https://resilient.montreal.ca/assets/doc/strategie-montreal-ville-resiliente-en.pdf> (01.04.2021).

OECD Green Growth Studies, (2018), *Building Resilient Cities, An Assessment of Disaster Risk Management Policies in Southeast Asia*, ISSN: 22229523, <https://doi.org/10.1787/22229523>.

The ICLEI Montréal Action Plan, (2018), ICLEI World Congress, <https://worldcongress2018.iclei.org/wp-content/uploads/The%20ICLEI%20Montr%C3%A9al%20Action%20Plan.pdf> (09.07.2021).

The ICLEI Malmö Commitment ve Action Plan, (2021), *Our Vision for a Sustainable Urban World* https://e-lib.iclei.org/publications/ICLEI_in_the_Urban_Era_2021.pdf (08.07.2021).

Tuğaç, Çiğdem (2019), “Kentsel Dirençlilik Perspektifinden Yerel Yönetimlerin Görevleri ve Sorumlulukları”, *İdeal Kent, Kent Araştırmaları Dergisi*, 28(3): 984-1019.

Birleşmiş Milletler, (2019), <https://population.un.org/wpp/Download/Standard/Population/> (05.07.2021).

Birleşmiş Milletler-Habitat, (2021), <https://urbanresiliencehub.org/what-is-urban-resilience/> (07.07.2021).

Birleşmiş Milletler-Habitat, Local Governments' Pocket Guide to Resilience, (2015), United Nations Human Settlements Programme, December.

Dirençli Şehirler Ağı, (2021), <https://resilientcitiesnetwork.org/> (07.07.2021).

<https://www.livingin-canada.com/living-in-montreal.html> (13.08.2021).

<https://montreal.ca/en/disaster-risks> (16.08.2021).

<https://www.worldbank.org/en/topic/urbandevelopment/brief/citystrength> (16.08.2021).

KİTAP İNCELEMESİ

Gülbahar ATASEVER¹

Mariana Mazzucato (2020). *Her Şeyin Değeri: Küresel Ekonomide Üretenler ve El Koyanlar* (Çev. Esin Soğancılar), Koç Üniversitesi Yayınları. (328 s.)

Ekonomide yaratılan değerın kaynağı ve bölüşümü açısından önemli bilgiler içeren kitap, “değer” ve onu üreten kuvvetlere; “değer yaratma” ve “değer gaspı” kavramlarının ayrıştırılmasına, finansal kesimin ve devletin ekonomideki konumuna odaklanmaktadır. Yazar değer yaratmayı, çeşitli kaynakların bir araya getirildiği ve karşılıklı etkileşime geçirildiği yöntemler olarak; değer gaspını ise, mevcut üretilenleri piyasada dolaştırmaya ve bunların ticaretinden orantısız kazanç sağlamaya yoğunlaşan faaliyetler olarak tanımlamaktadır (s.20). Bu bağlamda değer gaspının iki boyutu bulunmaktadır: Birincisi, şirketlerin yarattığı değer yadsınmamakla birlikte, vergi mükellefleri tarafından onlara sağlanan destek önemsenmemektedir. İkincisi, şirketler karlarını uzun dönemli üretime ayırmak yerine kısa dönemde hisse fiyatlarını yükseltmek için kullanmaktadır. Yazar, ranta ilişkin ana-akım fikirlerin değer kavramını yeterince sorgulamadığını, bu nedenle rant düzeninin sürdüğünü ifade etmektedir. Değer kavramı, önceleri nesnel olarak belirlenirken öznel olarak belirlenen bir kavrama dönüşmüştür. Diğer bir ifadeyle, fiyatı belirleyen değerden değeri belirleyen fiyata doğru bir geçiş söz konusudur. Asıl soru, faaliyetlerin değer üretme hedefine hizmet etmek üzere nasıl şekillendirileceğidir ve devletin görevinin ne olduğudur. Günümüzde finansal faaliyetler “üretken faaliyet” olarak tanımlanırken devlet, üretim sınırının dışında “üretken olmayan” kesim olarak tanımlanmaktadır. Finans sektörünün üretken kılınmasıyla birlikte kamu sektörü, üretkenliğini yitirmiş gibi gösterilmektedir. Modern ekonomik düşünce, devleti fiilen piyasaları yaratmak ve şekillendirmekle değil, piyasa başarısızlıklarını onarmakla görevlendirmiştir. 1960’lı yıllara kadar finansal faaliyetler değer yaratan değil, değeri transfer eden faaliyetler olarak görüldüğünden üretim sınırının dışında yer almaktaydı; günümüzde ise bu bakış açısı temelden değişmiş

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, gulbaharata sever@mu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7244-9243

görülmektedir. Mazzucato, bu süreçte gerekli çözümü “değer” hakkında açık bir tartışma yürütmekte görmektedir. Böylece, ekonomilerin çok daha hakiki yenilik ve daha az eşitsizlik üretecek şekilde yönlendirilmesine ve finans sektörünün reel ekonomide değer yaratmayı besleyecek tarzda dönüştürülmesine yardımcı olunacaktır.

Ekonomi düşüncesi tarihinin, değerın gasp edilmesini anlamak ve bu gaspı sınırlama gücümüz açısından kritik önem taşıdığını ifade eden Mazzucato birinci bölümde, değer kuramlarının 17. yüzyıl ortalarından 19. yüzyıl ortalarına kadar nasıl bir evrim geçirdiğini sorgulamıştır. Özellikle Fizyokrat düşüncenin mimarı F. Quesnay’ın “Tableau Economique” (1758) adlı eserinde toplumun üretken olmayan üyelerinin el koyduğu değerın üretken üyelerinin yarattığı değer miktarını aştığında büyümenin duracağına ilişkin değerlendirmesi, günümüz finans kesiminin faaliyetlerinin üretkenliği ve üretim sınırının neresinde konumlanması gerektiği konularına ışık tutmaktadır. Takip eden süreçte Smith, Ricardo ve Marx gibi Klasik iktisatçılar da değerın kaynağı ve üretim sınırı konusunda tahliller yaparak, değerın kaynağının emek olduğu sonucun varmışlardır. Marx’ın tahlili, emeğin sosyal boyutunu da içerdiğinden ve geliştirdiği emek-değer kuramı, daha sonra sistemin etkin eleştirisine dönüştüğünden diğer düşünürlerden farklıdır. Bu tahlillerde ortak nokta, devletin üretim sınırının dışında üretken olmayan kesim olarak ele alınmasıdır.

İkinci bölümde, değerın nesnellikten uzaklaşarak öznel bir kavram olarak ele alınması gerektiğini savunan Marjinalistler’in fayda ve kıtlık kavramları üzerinden kurguladıkları yeni değer kuramı ele alınmıştır. Bu tahlilde yalnızca bireyler vardır ve değerın hiçbir nesnel ölçüsü kalmamıştır. Marjinalist söylemde “Dengeler gibi kavramların neoklasik modele dahil edilmesi, kapitalizmin kendi kendine dengeye ulaşan rekabet mekanizmalarına göre hareket eden barışçıl bir sistem olarak resmedilmesi sonucunu doğurmuştur. Bu resim, Marx’ın sınıflar arasındaki mücadele olarak tasvir ettiği, dengesizliklerle dolu ve ideal olmaktan çok uzak sistemdeki mekanizmalarla çarpıcı bir zıtlık sergiliyordu.” (s.70). Kapitalizmin kendi kendini yöneten bir sistem olduğu ve devlet müdahalesinin gereksiz hatta tehlikeli olduğu savunulmuştur. Mazzucato, denge yaklaşımının, dikkatleri sermaye ve emek arasındaki gerilimden ve nihai olarak da değerın kaynaklarına ve bölüşümüne ilişkin alternatif kuramlardan uzaklaştırdığını belirtir. Ayrıca Marjinalist düşüncenin, üretim sınırı açısından dramatik sonuçlar yarattığını da ekler. Fizyokratlarda ve Klasiklerde üretken olan ve olmayan kesimler ayrımı bu düşünceyle bir kenara itilmiştir. Onun yerini

piyasada yasal olarak bir fiyatı olan faaliyetler, üretken faaliyetler olarak değerlendirilir anlayışı almıştır. Ayrıca, bu anlayışta üretkenlik fiyatlarla birlikte dalgalanacaktır, çünkü değeri fiyat belirler. Eğer değer fiyattan kaynaklanıyorsa, ranttan sağlanan gelirin üretken sayılması zorunludur. Dolayısıyla günümüzde “hak edilmemiş gelir kavramı” tedavülden kalkmıştır. Sadece tam rekabetin önünde bir bariyer olarak görülmektedir. Mazzucato, “Rant ve değer anlayışımızın GSYH’ı nasıl ölçtüğümüzü, finansa ve ekonominin finansallaşmasına nasıl baktığımızı, yenilikleri nasıl ele aldığımızı, devletin ekonomideki rolünü nasıl yorumladığımızı, ekonomiyi daha çok yatırım ve yenilikle işletecek, sürdürülebilir ve kapsayıcı tarzda nasıl yönlendireceğimiz meselesini derinden etkilediğini” (s.80) ifade etmektedir.

Üçüncü bölümde, GSYH hesaplamalarında devletin konumu tartışılmıştır. Buna göre, katma değer yöntemiyle hesaplanan GSYH’de üretilen değer ile girdi maliyetleri arasındaki fark olarak “katma değer” açısından, devletin ürettiği malların değerinin kullanılan girdi maliyetlerinin değerinden düşük çıkabildiği belirtilmiştir. Dolayısıyla devlet harcamaları, yarattığı katma değer üzerinde çıkmaktadır. Diğer önemli nokta, devletin girdi maliyetlerinde “kar” unsurunun yer almamasıdır ki kar, kapitalist sistemde üretken olmanın hak edilen sonucu olarak görülmektedir. Bu nedenlerden dolayı, devletin üretken olmadığına dair bir algı oluşmaktadır. Ayrıca, devletin ödediği emekli maaşlarının ve işsizlik yardımlarının devlet harcamasının değil, hanehalkının nihai tüketiminin bir parçası olması da devletin GSYH içindeki payını azaltmaktadır. Mazzucato burada önemli bir soru sormaktadır. “Neden, firmaların tüketimi ara tüketim olarak görülürken, devletin harcamaları benzer şekilde ara harcama olarak sınıflandırılmıyor?” (s.92). “Bu durumda devletin GSYH içindeki katkısının artacağını düşünebiliriz. Sonuç olarak, devletin yarattığı değeri belirlemek için bir hesaplama yönteminin olmaması, onun harcama işlevine daha fazla odaklanması nedeniyle milli muhasebe, devletin öncü bir rol oynamak yerine, yalnızca değer yaratılmasına aracılık ettiği için dair anlatıya katkıda bulunuyor.” (s.94).

Dördüncü bölümde, finans sektörünün GSYH içindeki ağırlığı sorgulanmıştır. Mazzucato’ya göre “Eğer finansal araçlar, sermayeyi harekete geçirerek ona daha iyi kullanım imkanları sağlayabiliyorsa ve ekonomik büyümeyi teşvik ediyorsa bu durumda GSYH’nin finans sektöründen daha hızlı büyümesi ve böylece sektörün GSYH içindeki payının azalması beklenirdi. Halbuki katma değer yöntemine göre yapılacak bir hesaplamada finans sektörünün üretkenlikten yoksun olduğu anlaşılır.” (s.107). Yazarın bu ifadesi, bölüm boyunca ele alınan finansal kesimin üretkenliğine yönelik

ayrıntılı açıklamaları özetlemektedir. Finansal kesimin Büyük Buhran, 1970'ler ve 2008 krizi çerçevesinde ele alındığı bölüm, finansal faaliyetlerin nasıl spekülâtif kar elde etme amacıyla hareket ettiğini, devletin düzenleyici rolü ekseninde belirli oligopolistik yapının korunmaya zorlandığını ve sermaye sahiplerinin elde ettikleri kar ile çalışanların ücret gelirleri arasındaki eşitsizliğin ve hanehalkı borçluluğunun giderek arttığını göstermektedir. Finansın, 20. yüzyılın sonunda önceki dönemlere göre çok daha üretken bir faaliyet olarak görülmeye başlanması ve devletin, finans sektöründen gelecek vergi gelirlerine daha çok bağımlı hale gelmesi nedeniyle, finans sektörünün değer yaratan mı yoksa değer gasp eden mi olarak ayrımlanmasından ziyade gerçek bir değer yaratıcısı haline nasıl dönüştürülmesi gerektiği vurgusu önemlidir.

Beşinci bölümde, varlık yönetiminin değer yaratmaktan çok değer gasp eden yapısı, çeşitli finansal varlıklar üzerinden açıklanmıştır. Finansal kuruluşların işlem maliyetleri ve oligopolistik yapının korunması aracılığıyla söz konusu gaspı nasıl sürdürdüklerine yönelik örnekler verilmiştir. Bölüm sonunda, finansal kesimin reformize edilmesinin mümkün olabileceği belirtilmiştir. Bunun için finansal işlemlerin uzun dönemli yapısının korunabilmesi için finansal işlem vergisinin getirilmesi, varlık yöneticilerinin aldıkları ücretin gerçek değer yaratımını yansıtması, Keynes'in "yatırımın kamulaştırılması" fikrinin desteklenmesi önerilmiştir.

Altıncı bölümde, "reel ekonominin finansallaşması" konusu ele alınmıştır. Bu bağlamda, finansal mühendisliğin sektörün doğasını nasıl değiştirebileceği, Birleşik Krallık ve ABD'den verilen örneklerle anlatılmıştır. Tıpkı finans gibi üretken sektörün finansallaşmasının da değer gaspına, nesnel olarak ranta yol açtığı sonucuna varılmıştır. Karların yeniden reel ekonomiye yatırılmasının sübvansiyon, hibe ya da kredi şeklinde devlet desteğinin bir koşulu olması gerektiği, hisselerinin fiyatlarını yükseltmeye odaklanan şirketlerin yerine çalışanların eğitimini iyileştirmek için zor yatırımlara girişen, yeni riskli teknolojiler uygulayıp Ar-Ge yatırımları yapan şirketlere değer verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Yazarın bölüm sonunda yer verdiği Venezuela asıllı Britanyalı bilimci Carlota Perez'in "Bugüne kadar gerçekleştirilen devrimlerin her birinin ilk on yılında finansal çılgınlık ve artan bir eşitsizlik yaşandığını gösterdi. Finans balonu patladığında, ardından gelen durgunluk ve sosyal kargaşa ortamında, devletler finansa hükmetme ve üretimin artmasını destekleyen bir dönemi teşvik etme eğiliminde oldular. Fakat eğer devlet duruma müdahale etmez ve üstüne düşen rolü oynamazsa

finansallaşma asla sonlanmaz.” ifadesi, finansallaşmanın döngüsel yapısına ve bu konuda devletin rolünü kavramamız gerektiğine işaret etmektedir.

Yedinci bölümde, yeniliğin nereden kaynaklandığı ve nasıl paylaşılması gerektiği sorularına cevap aranmıştır. Bu bağlamda, ilk olarak “kolektif yenilik” ifadesini kullanan Mazzucato, temel altyapıya ve teknolojiye katkı yapan önceki girişimlerin ve vergi mükelleflerinin yeniliklerin sağlanmasında etkili olduğunu vurgulamaktadır. Bu konuda kamu kaynaklarıyla geliştirilen akıllı telefon teknolojisinin bir ürünü olan iPhone, örneklerden birisi olarak verilmiştir. İlaç endüstrisinden enerjiye, teknolojiye ve daha pek çok alana kadar kamu kaynaklarının bu alanlara tahsisinin yenilikçilik konusunda önemli bir rol oynadığı belirtilmiştir. Yeniliğin finansmanında, yine kamu fonlarının riskli başlangıç fonlarının etkili olduğu, özel finans fonlarının daha sonra işe dahil olduğu gözlenirken, alınan ödüllere bakıldığında ise, özel risk sermayesinin aldığı payın yüzde yirmi civarında iken kamu sektörünün payının sıfıra yakın olduğu tespiti yapılmıştır. Yazara göre böyle bir yapı, kamu kesiminin katkısını görmezden gelirken özel yatırımcılara aşırı ayrıcalıklar tanımaktadır. Yazar, ikinci olarak “patentli değer gaspı” olarak nitelendirdiği, patent sistemi (fikri mülkiyet hakları) ile yeniliğin teşvik edilmesinden çok engellendiğini belirtmektedir. Ayrıca dijital ağ sistemleri ile az sayıda firma kendi piyasalarında tekel kurma gücü elde etmiştir ki bu da yeniliğin faydalarının kolektif olarak dağıtılmasını engellemektedir. Sonuç olarak, bölüm boyunca yeniliğin kolektif olarak yaratılması nedeniyle faydalarının da kolektif olarak paylaşılması gerektiğine dikkat çekilmiştir.

Sekizinci bölüm, devletin ekonomideki rolünün günümüzdeki yanlış kurgusuna yönelik eleştirileri içermektedir. İlk olarak, Maastricht Kriterleri bağlamında kamu borcunun ve bütçe açığının GSYH’ye oranının sırasıyla %60 ve %3 olarak belirlenen düzeylerde tutulması gerektiğine yönelik algının yanlışlığına değinilerek; devletin altyapı, eğitim, sağlık, yenilik gibi verimli alanlara yaptığı yatırımlar sonucunda elde ettiği vergi gelirleri yükseleceği için borcun GSYH’ye olan oranının düşeceği belirtilmiştir. Mazzucato’ya göre, burada esas mesele nelere yatırım yapıldığı ve bölüşümün ne şekilde gerçekleştirildiği olmalıdır. Bölümün ilerleyen kısımlarında, devletin iktisat okulları tarafından nasıl konumlandırıldığı ve milli muhasebe sisteminde üretim tarafında değil harcama tarafında yer alması konusu ele alınmıştır. “Devletin sadece harcama yapan değil, aynı zamanda yatırım yapan ve risk alan bir varlık olduğu kabul edilince, politikanın yalnızca risklerin değil ödüllerin de toplumsallaştırılmasını sağlaması makul hale gelir.” (s.250). Yazarın bu ifadesi, kitap boyunca tartışılan devletin üretim sınırının içinde yer

alması, değerin tanımının yeniden yapılması ve değer bölüşümünün yeniden kurgulanması gerektiği şeklindeki argümanlarının özeti niteliğindedir.

Dokuzuncu bölümde, “Umut Ekonomisi” başlığı altında ekonomik değerin yaratıldığı süreçler hakkındaki tartışmaların sağlam temellere oturtulması, değer teriminin yeniden canlandırılması ve iyi kavranması konularının önemi vurgulanmış ve çeşitli önerilerde bulunulmuştur. Bunun için de yazara göre, kamu yararına işleyecek bir ekonomi modeline ihtiyaç vardır. Piyasa nedir? Özel-kamu ortaklıkları nedir? sorularına doğru cevaplar verebilmemiz gerekmektedir. Üretim sınırının içi veya dışıyla ilgilenmektense hem reel hem de finansal faaliyetlerin tümünün arzuladığımız sonuçları teşvik etmesini sağlamak için çabalayabiliriz şeklindeki açıklamalarıyla yazar, gerçek değeri elde etmeye yarayan faaliyetlerin üretimin iç tarafında yer alarak ödüllendirilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Araştırmaya ve üretime yönelik operasyonlara daha az patent verilmesini ve böylece araştırmalar için gerekli araçlara serbest erişimi sağlamayı önermektedir. Son olarak, en fazla sayıda insana fayda sağlamak için ekonomi nereye yönelmeli sorusuna verilecek en doğru cevabın ekonomik büyümenin arttırılması ya da fazla veren bir bütçe olmadığını; gerçek sorunun devlet harcamasının ve yatırımının nasıl uzun dönemli büyüme yaratabileceği sorusu olduğunu, dolayısıyla büyümenin hedefine odaklanmak gerektiğini vurgulamaktadır.

Mazzucato’nun bu kitabı, günümüz ekonomi anlayışını “değer” kavramı üzerinden sorgulamamız için aydınlatıcı bir rehber niteliğindedir. Daha adil bir düzen için adil ilkelerin belirlenmesi gerektiğini bir kez daha hatırlatıyor ve devleti olması gereken yere taşıyor.

EYAD'a gönderilecek bilimsel çalışmalarla yazılar, daha önce başka yerlerde yayınlanmamış ya da yayınlanmak üzere gönderilmemiş olmalıdır. EYAD'a gönderilen çalışmalara ilişkin yayın kararı, yazar ve hakemlerin kimliği karşılıklı olarak gizli tutulmaktadır.

Dergi Yazım Kuralları

- Sayfa düzeni, kağıt boyutu **genişlik 16,5 cm, yükseklik 24 cm** olacak şekilde düzenlenmelidir (Bu düzenleme için; Sayfa Düzeni – Kenar Boşlukları – Özel Kenar Boşlukları – Kağıt)
- Yazılar A4 boyutlu sayfaya yazılacak, metin içi sayfa kenar boşlukları: **Sol: 2 cm, Sağ: 2 cm, Üst: 2,5 cm, Alt: 2,5 cm** ve metnin tamamı başlıklar dahil **1 satır aralığı** olacaktır. Paragraflar arasında boşluk (enter) verilmeyecek, bunun yerine **hem önce hem sonra 6nk aralık** bırakılacaktır. Bu düzen, şekil, grafik, tablo ve benzeri için de geçerlidir.
- **Makale özeti 9 puntoda**, en fazla 250 kelime olacak şekilde yazılmalıdır.
- **Tüm başlıklar ve metin 10 puntoda** ve tek satır aralığında yazılacaktır.
- Yazı tipi olarak **Palatino Linotype** tercih edilmelidir ve tüm metin **iki yana yaslı** olarak yazılmalıdır. **Paragraf girintisi 1 cm** olarak ayarlanmalıdır.
- **Sayfa altında verilen dipnotlar ile tablo, grafik, şekil ve benzeri kaynaklar ise 9 punto** olacaktır.
- **Metin sayfa sınırı 25 sayfa** olarak belirlenmiştir. Sayfa numarası ilk sayfadan başlayarak verilecektir.
- **Kaynak gösterimi APA** yöntemi olarak belirlenmiştir.
- Yazıda yer alan konu başlıkları 1,2,3,... gibi rakamlarla, alt başlıklarda ise 1.1, 1.2, ... gibi ondalık system kullanılmalıdır. Tablo ve şekillerin hazırlanmasında derginin boyutları ve genel dizayn dikkate alınmalıdır. Şekillere ve tablolara başlık ve sıra numarası verilmeli ve sayfaya ortalanmalıdır. **Başlıklar tabloların ve grafiklerin üstünde şekillerin ise altında yer almalıdır.** Denklemlere sıra numarası

verilmelidir. Sıra numarası parantez içinde ve sayfanın en sağında bulunmalıdır.

- **Özet, Abstract ve Giriş** bölümlerinin her biri yeni sayfalarda başlayacak şekilde hazırlanmalıdır.
- **Makalelerin jel kodları özet ve abstract bölümünün sonuna mutlaka yazılmalıdır.** Jel kodlarına internet üzerinden ulaşabilirsiniz.
- Yazarlar makalelerini iThenticate veya Turnitin gibi benzerlik programları ile analiz etmeli ve analiz raporunu sisteme yüklemelidir. İntihal oranının %20'nin altında olması beklenmektedir.
- **Giriş, sonuç ve kaynakça** başlıkları büyük harflerle sola dayalı biçimde yazılmalı, ve bu başlıklara numara verilmemelidir. Numaralandırma işlemi girişten sonraki ilk başlıkla başlayarak verilecektir. Girişten sonraki tüm başlıklar sadece kelimelerin ilk harfleri büyük olacak şekilde yazılmalıdır. Numaralandırmada aşağıdaki system kullanılmalıdır:

GİRİŞ

1. Türkiye’de ...
 - 1.1. İthalat ve ...
 - 1.1.3. Bağımsız ...
 - 1.2.2.4. Gelir Fonksiyonu

SONUÇ

- Tablo 1, Şekil 1 başlıkları koyu, geri kalanı ilk harfler büyük şekilde olmalıdır. Tablo, şekil, grafik ve benzeri başlık örnekleri:

Tablo 7: Türkiye ve Türk Cumhuriyetleri Arasında Yapılan Anlaşmalar

Grafik 23: Türkiye’nin Ülke Gruplarına Göre İthalatı

Şekil 1: Örnek Bir Taşınmaz Değer Haritası

- Tablo içi hücrelerde metinler 10 puntoda sol-üste hizalı olarak yazılmalıdır.
- Resim ve şekillerin genişliği: 12 cm, yüksekliği: 18 cm’den fazla olmayacaktır.

- Makale içi referanslar, dipnotlar yerine metnin içinde parantez arasında, (yazar(lar) in soyadı, kaynağın yayın yılı, sayfa numaraları) yazılmalı, açıklama notları sayfa altında 9 punto olarak belirtilmelidir.
- Karşılaşılabilecek durumlara ilişkin örnekler aşağıdaki gibi olabilir:

Tek yazarlı ise; (Coşkun, 2013: 59)

Çift yazarlı ise; (Allen ve Meyer, 1990: 11-14)

İkiden çok yazarlı ise; (Jehn vd., 2015: 8)

Aynı yazar(lar)ın birden çok çalışmasına gönderme yapılıyorsa; (Dupeyras ve MacCallum, 1992/a: 5-8; 1999/b: 112) şeklinde olmalıdır.

Kaynakçada Gösterim:

Çok yazarlı makale kaynakça gösterim örneği;

Allen, N. J., ve Meyer, J. P. (1990). The measurement and antecedents of affective, continuance, and normative commitment to the organization, **Journal of Occupational Psychology**, Vol.63, No.1: 1-18.

Tek yazarlı makale kaynakça örneği:

Johnson, M., P. (2001), "Decision Support for Family Reloation decision under the Section 8 Housing Assistance Program Using Geographic Information Systems and the Analytic Hierarchy Process", Fannie Mae Foundation, **Journal of Housing Research**, Vol.12, No. 2: 277-306

Kitap kaynakça gösterim örneği:

Sulliva, Do. O., Unvin, D. J. (2003), **Geographic Information Analysis**, John Wiley and Jons, Inc, New Jersey

İnternet kaynakça gösterim örneği:

Yazar Soyadı, A., Eser Adı, <http://www.tuik.gov.tr/>, (Erişim Tarihi)

- Tüm yazarların **unvanı, kurum bilgileri, e-posta adresi ve ORCID numarası** mutlaka yazılmalıdır.